

Identification of Drivers Affecting the Future Social Status of the Auditing Profession in Iran¹

Abdolmajid Sedighi², Taha Rabbani³, Jafar Babajani⁴

Received: 2023/06/15

Accepted: 2023/08/06

Research Paper

Abstract

Purpose: Social status refers to an individual's position in the social structure. This research aims to identify the effective drivers on the future social status of the auditing profession in Iran.

Method: This study utilized a mixed-methods research approach to investigate the influential drivers impacting the future social status of the auditing profession. The first phase involved a qualitative library study method to identify these drivers from the past decade. In the second phase, a researcher-designed questionnaire with a 20-year time horizon was distributed to auditing experts in 2022 to rank the drivers using cross-impact analysis.

Results: The results identified 35 effective drivers within seven mega trends influencing the future of the social status of the auditing profession in Iran: auditing service clients, auditing profession and auditors (intraprofessional), political-economic, socio-demographic, technological, legal and environmental factors.

Conclusion : This study reveals that six major trends, namely competition in the professional market, future-oriented information demand, stakeholder theory and transparency, technology development, diversified audit services, improved quality of auditor education, and alignment with modern developments, are the most influential factors affecting the future social status of the auditing profession.

Contribution: This study offers valuable insights into the factors that will influence the future social status of the auditing profession in Iran. The findings have practical implications for policymakers, regulatory bodies, and auditing firms as they anticipate and respond to changes in the industry.

Keywords: Social Status, Auditing Profession, Research Future, Drivers.

JEL Classification: M42.

1. DOI: 10.22051/JAASCI.2023.44079.1787

2. Ph.D. Department of Accounting, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabataba'i, University, Tehran, Iran. (Sedighi.majid@gmail.com).

3. Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Humanities & Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran. (Corresponding Author). (rabbani.taha@gmail.com).

4. Professor, Department of Accounting, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabataba'i, University, Tehran, Iran. (Jafar.babajani@gmail.com).

شناسایی پیشران‌های موثر بر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در ایران^۱

عبدالمجید صدیقی^۲، طاهاربانی^۳، جعفر باباجانی^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۱۵

مقاله پژوهشی

چکیده

هدف: جایگاه اجتماعی به‌نوعی موقعیت فرد در ساختار اجتماعی است که منابع در دسترس او را تعیین می‌کند. این مقاله به بررسی پیشران‌های موثر بر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در ایران پرداخته است.

روش: روش پژوهش آمیخته متوالی است. در مرحله کیفی، با مطالعه کتابخانه‌ای منابع یک دهه اخیر، پیشران‌های موثر بر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی شناسایی و در مرحله کمی، برای رتبه‌بندی پیشران‌ها بر اساس اثرگذاری و اثرپذیری با استفاده از روش تحلیل اثرات متقاطع، پرسش‌نامه‌ای با افق زمانی ۲۰ سال در سال ۱۴۰۱ بین خبرگان حوزه حسابرسی توزیع شد.

یافته‌ها: در مجموع ۳۵ پیشران موثر در قالب ۷ کلان‌روند شناسایی شد که عبارت‌اند از: مشتریان خدمات حسابرسی، حرفه حسابرسی و حساب‌رسان (درون حرفه‌ای)، سیاسی-اقتصادی، اجتماعی-جمعیتی، فناوری، حقوقی و محیطی.

نتیجه‌گیری: نتایج بیانگر ۶ کلان‌روند اصلی با بیشترین اثرگذاری و اثرپذیری است که عبارت‌اند از: وضعیت رقابت در بازار حرفه، مطالبه آینده‌نگری اطلاعات، تئوری ذی‌نفعان و شفافیت، توسعه فناوری، توزیع بخشی به خدمات حسابرسی، کیفیت آموزش حساب‌رسان و تطابق آن با تحولات نوین.

دانش افزایی: این مطالعه بینش‌های ارزشمندی را در مورد پیشران‌های موثر بر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در ایران ارائه می‌کند که می‌تواند به سیاست‌گذاران، نهادهای نظارتی و موسسات حسابرسی در آماده‌سازی برای آینده و سازگاری با محیط در حال تغییر کمک کند.

واژه‌های کلیدی: جایگاه اجتماعی، حرفه حسابرسی، آینده پژوهشی، پیشران.

طبقه بندی موضوعی: M42.

110.22051/JAASCI.2023.44079.1787 : DOI .۱

۲. دکتری، گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. (Sedighi.Majid@gmail.com)

۳. استادیار، گروه جغرافیا، پردیس علوم انسانی، دانشگاه یزد، یزد، ایران. (نویسنده مسئول). (Trabani@Yazd.ac.ir).

۴. استاد، گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. (Jafar.babajani@gmail.com)

jaacsi.alzahra.ac.ir

مقدمه

امروزه حرفه حسابرسی با آینده نامعلومی روبرو است. فناوری به سرعت در حال پیشرفت است و «اقتصاد بلادرنگ»^۱ در حال تغییر نحوه دریافت و تجزیه و تحلیل اطلاعات است. باین حال، حسابرسی‌ها همچنان در فواصل دوره‌ای انجام می‌شوند و اظهار نظر در مورد داده‌های تاریخی است. صورت‌های مالی حسابرسی شده برای برآوردن نیازهای اطلاعاتی سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان در نظر گرفته شده و باید به موقع و در تصمیم‌گیری مفید باشد. حسابرسی برای باقی ماندن به عنوان یک خدمت ارزشمند و مرتبط برای سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر افرادی که از صورت‌های مالی حسابرسی شده استفاده می‌کنند، باید راهی برای تکامل پیدا کند. چارچوب مفهومی هیئت استانداردهای حسابداری مالی بیان می‌کند که برای رفع نیازهای استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی، صورت‌های مالی باید برای تصمیم‌گیری مفید، مرتبط و قابل اعتماد باشند (لومباردی، بلوخ و واسارهللی، ۲۰۱۵، ۱۱). حسابداری و حسابرسی ریشه در محیط دارند و در تطبیق با تحولات محیطی در تلاش برای رفع نیازهای استفاده‌کنندگان هستند تا مشروعیت خود را حفظ نمایند (تصدی کاری و همکاران، ۱۴۰۲، ۵۶). در این میان تحولات فناوری-اجتماعی، دگرگونی‌های اقتصادی و تغییر شیوه‌ها و ابزارهای حسابرسی در موفقیت و کارآمدی حسابرسان بی‌تأثیر نخواهد بود. حسابرسی در کنار حرفه‌هایی مانند پزشکی و حقوق به عنوان یک حرفه در نظر گرفته می‌شود که در یک بستر اجتماعی توسعه می‌یابد و به طور سنتی نقش اطمینان‌دهی نسبت به کیفیت اطلاعات حسابداری را بر عهده گرفته است (باباجانی و همکاران، ۱۴۰۱، ۸). تمامی حرفه‌ها از جمله حسابرسی در راستای تأمین مستمر منافع عمومی، نیازمند آمادگی برای مهیا شدن به منظور رویارویی و پذیرش تغییرات و تحولات آینده هستند (صفار و سرابی، ۱۳۹۴، ۶۷). «جایگاه اقتصادی-اجتماعی»، وضعیت اجتماعی یا طبقه اجتماعی یک فرد یا گروه است که معمولاً بر اساس ترکیبی از تحصیلات، درآمد و شغل اندازه‌گیری می‌شود. جایگاه اقتصادی-اجتماعی به نوعی موقعیت فرد در ساختار اجتماعی است که منابع موجود و در دسترس او را تعیین می‌کند. منزلت شغلی یک شاخص صریح از وضعیت اجتماعی است. منزلت شغلی نمایانگر اجماع جمعی و ذهنی در مورد «جایگاه شغلی»، یعنی وضعیت اجتماعی

1. real-time economy

یک شغل است. با توجه به اینکه حرفه حسابرسی در ایران نیز دارای ساختارهای حرفه‌ای است که با توجه به ابعاد قشربندی اجتماعی خاص محیط ایران هم اکنون از چالش‌های چون بحران هویت حرفه‌ای و بحران استقلال حرفه‌ای رنج می‌برد (صدیقی و همکاران، ۱۴۰۱، ۱۹)، چنانچه آمادگی لازم برای رویدادهای آینده وجود نداشته باشد، جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در ایران با مخاطرات روزافزونی مواجه خواهد بود. باید یادآور شد تاکنون تحقیقات کافی در خصوص تبیین مولفه‌ها و پیشران‌های موثر بر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی با رویکرد آینده‌پژوهی در ایران صورت نگرفته است و وجود مسئله در این حوزه قابل توجه خواهد بود. انجام این تحقیق می‌تواند با اتکا بر نظریه‌های روان‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی منجر به توسعه ادبیات نظری بین‌رشته‌ای در زمینه هویت حرفه‌ای، جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی و آینده‌پژوهی در این حوزه گردد و اهمیت و ضرورت انتخاب موضوع این پژوهش را مضاعف نماید.

مساله پژوهش حاضر شناسایی پیشران‌های موثر بر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در ایران است؛ لذا شناسایی و واکاوی علمی در خصوص پیشران‌های موثر بر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در ایران در افق زمانی ۲۰ساله (تا سال ۱۴۲۰) و میزان اهمیت و تغییرات آنها در آینده، شاکله اصلی و هدف پژوهش پیش‌رو است. برای پاسخ به مساله و دستیابی به اهداف پژوهش از روش تحقیق مختلط از نوع متوالی (کیفی - کمی) استفاده می‌شود، در مرحله کیفی از طریق روش مطالعه کتابخانه‌ای، پیشران‌های موثر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی تعیین و سپس در مرحله کمی با استفاده از روش تحلیل اثرات متقاطع، پیشرانها بر اساس اثرپذیری و اثرگذاری رتبه بندی می‌شوند. انتظار می‌رود نتایج پژوهش به‌عنوان مبنایی برای شناسایی کلان روندهای موثر بر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در ایران و سیاست‌گذاری اثربخش در این خصوص، مورد استفاده قرار گیرد. در ادامه به معرفی مبانی نظری و پیشینه‌های مرتبط با پژوهش حاضر پرداخته و پس از تبیین روش و بیان چگونگی تحلیل داده‌ها، به تجزیه و تحلیل آنها پرداخته تا زمینه‌ای برای بحث و نتیجه‌گیری فراهم شود.

مبانی نظری

نظام طبقاتی به‌عنوان نظام قشربندی معاصر، بر پایه نظریه‌های کارل مارکس و ماکس وبر پایه‌گذاری شده است. «طبقه» به‌عنوان گروه‌بندی بزرگی از افراد که در منابع و امکانات اقتصادی

مشترکی سهیم هستند، تعریف شده است که تاثیر بالایی بر سبک زندگی افراد عضو این گروه‌ها دارد. مالکیت، ثروت و شغل از عوامل تفاوت‌های طبقات محسوب می‌شوند. ماکس وبر علاوه بر طبقه به جایگاه اجتماعی و حزب نیز در قشر بندی اجتماعی تاکید می‌کند. جایگاه اجتماعی به تفاوت میان گروه‌های اجتماعی از نظر احترام یا اعتبار اجتماعی اشاره دارد. از طرفی نظریه هویت اجتماعی بیان می‌دارد که مردم خود را به‌عنوان افراد و اعضای گروه تعریف کرده و اعتقادات آن گروه در افراد عضو، درونی شده و منعکس‌کننده انتظارات در مورد «بایدها» و «نبایدها» است. هویت حرفه‌ای از برجسته‌ترین هویت‌های اجتماعی محسوب می‌شود (باباجانی و همکاران، ۱۴۰۱، ۷). تلاش برای ارتقای جایگاه اجتماعی، انگیزه‌ای برای جمع‌آوری ثروت در افراد فراهم می‌کند که می‌تواند رشد اقتصادی و رسیدن به سطح بهینه اجتماعی را منجر شود (بینگ لیو، ننگ وانگ، ۲۰۲۰، ۵۲۳). حرفه، یکی از نمونه‌های یک گروه اجتماعی است که افراد می‌توانند با آنها هویت‌سازی کنند. حتی ممکن است هنجارهای اجتماعی صریح یا ضمنی گروه‌هایی که خود را متعلق به آن می‌دانند را نیز اتخاذ کند بدون اینکه واقعاً با اعضای سازمانی ارتباط برقرار کرده باشد؛ بنابراین «هویت حرفه‌ای» نمونه‌ای از «هویت اجتماعی» است (أبریمایر و همکاران، ۲۰۲۱، ۲). حفظ جایگاه اجتماعی یکی از اصول اساسی حقوق بشر است. مفهوم جایگاه اجتماعی با سایر ارزش‌های انسانی مانند حریم خصوصی، احترام و استقلال همپوشانی دارد. جایگاه اجتماعی نقش مهمی در نحوه درک افراد از یک حرفه و همچنین گرایش افراد به آن دارد. علی‌رغم توجه اخیر به مفهوم جایگاه اجتماعی، این واژه همچنان مفهومی مبهم، پیچیده و قابل تفسیر است که هنوز تعریف جامع و مشخص مورد توافق صاحب‌نظران از آن ارائه نشده است. از سوی دیگر، جایگاه اجتماعی یکی از عوامل مؤثر بر شکل‌گیری و تقویت هویت حرفه‌ای است، بنابراین هرگونه تهدیدی برای جایگاه اجتماعی موجب آسیب به هویت حرفه‌ای شده و بر کیفیت ارائه خدمات آن حرفه اثرگذار است. عواملی مانند حقوق و مزایای شغلی کم، اعتبار شغلی پایین و دست‌کم گرفتن خدمات شغلی در نگرش افراد نسبت به وضعیت حرفه‌ای در جامعه مؤثر است (جدیدی، ۲۰۲۲، ۱۲۳). نظریه‌پردازان و محققان حوزه مشاغل و حرفه‌ها به‌طور فزاینده‌ای اهمیت توجه به متغیرهای جمعیت‌شناختی و زمینه‌ای را که ممکن است به‌عنوان پشتیبان و یا مانع برای پیشرفت شغلی فرد عمل کنند، درک کرده و خواستار توجه بیشتر به نقش جایگاه

اجتماعی در پیشرفت شغلی شده‌اند. فؤاد و براون (۲۰۰۰) جایگاه اجتماعی را به‌عنوان منعکس‌کننده تفاوت نژادی / قومی، طبقه اجتماعی و جنسیت در جامعه می‌دانند. هویت و جایگاه اجتماعی فرد شامل دسترسی ادراک‌شده وی به منابع اقتصادی، منزلت اجتماعی و قدرت اجتماعی نسبت به دیگران در جامعه است. (تامپسون و سیچ، ۲۰۱۱، ۷۳۵).

پیشرفت‌های شگرف در فناوری در سال‌های اخیر منجر به تغییر محیط اقتصادی شده (دنتر، سیگر و موهرل، ۲۰۲۳، ۲) و انقلابی دیجیتالی در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایجاد گردیده است که باعث تغییرات برق‌آسا در پردازش داده‌ها، دقت زیاد، سرعت بالای دسترسی به اطلاعات با کیفیت و کم‌هزینه شده است. هر چند پیش‌بینی دقیق آینده دشوار است؛ اما گسترش فناوری‌هایی چون هوش مصنوعی، یادگیری ماشین و تجزیه و تحلیل کلان‌داده‌ها باعث تغییرات در حسابداری و عملیات آن و در نتیجه نیاز به تحول حرفه حسابرسی خواهد شد (برزیده و همکاران، ۱۴۰۰، ۶). امروزه حسابرسی برای اینکه خدمتی ارزشمند و مرتبط باقی بماند، باید راهی برای تکامل پیدا کند. در حال حاضر، با استفاده از اینترنت و فناوری مبتنی بر آن، شرکت‌ها توانایی ارائه اطلاعات به عموم را در زمان واقعی دارند و اثرات اقتصادی اطلاعات در «اقتصاد بلادرنگ» بسیار سریع است. فناوری‌های جدید، همراه با تکامل مجموعه داده‌های بزرگ و به‌هم‌پیوسته، امکان تجزیه و تحلیل سریع‌تر مقادیر زیادی از داده‌ها، پتانسیل پیش‌بینی‌های آینده‌نگر در مورد آن داده‌ها را فراهم می‌کند که می‌تواند مشکلات بالقوه را شناسایی و از آن جلوگیری نماید. این فناوری‌ها به‌صورت بالقوه امکان تجزیه و تحلیل و حسابرسی «بر اساس تقاضا» را از اطلاعاتی که به‌طور مکرر تغییر می‌کنند یا پتانسیل اشتباه اساسی را دارد، فراهم می‌کند. نظارت دقیق‌تر روی این نوع اطلاعات در نهایت ممکن است منجر به صرفه‌جویی در هزینه‌ها برای شرکت‌ها و سرمایه‌گذاران، از طریق پیش‌بینی و پیشگیری از مشکلات احتمالی شود. آمادگی برای آینده، شامل همگام‌شدن با فناوری و ارائه آموزش‌های مکرر در مورد نحوه بهترین استفاده از این فناوری است (لومباردی، ۲۰۱۵، ۱۵). تاثیرات همه‌گیری بیماری «کووید ۱۹» سخت‌ترین چالش برای حسابرسان و مشتریان آنها از زمان بحران مالی جهانی ۲۰۰۷-۲۰۰۸ بود و منجر به توجه موسسات روی سرمایه‌گذاری بیشتر روی برنامه‌های دیجیتالی از جمله هوش مصنوعی، بلاک‌چین، امنیت شبکه و توسعه عملکرد داده‌ها، شده است و در نهایت

انتظار می‌رود این اقدامات اثربخشی و انعطاف‌پذیری ارتباط بین حساب‌برسان و مشتریان آنها را افزایش دهد (آلیبتار، گرگد، کیخیا و حسینی، ۲۰۲۰، ۱۷۰). از آنجا که این بیماری، پیامدهای اقتصادی و اجتماعی گسترده‌ای در سراسر جهان به دنبال داشته است، آگاهی فزاینده‌ای در مورد اهمیت موضوعات زیست‌محیطی، اجتماعی و حاکمیتی ایجاد کرده است که سازمان‌ها باید به آن رسیدگی کنند. در مواجهه با این خطرات جدید، حرفه حسابرسی نیازمند زیرساخت‌های فناوری مناسب و تجهیز استعدادها به مهارت‌های لازم برای شکوفایی در آینده دیجیتال تر است (صدیقی و باباجانی، ۱۴۰۱). حرفه حسابرسی با یک دوره گذار بزرگ به سمت یک محیط هوشمند با فناوری مواجه است، یعنی به کارگیری گسترده فناوری‌هایی مانند تجزیه و تحلیل داده‌ها و حسابرسی مستمر در کار روزانه. در طول این گذار، یکی از بزرگ‌ترین چالش‌ها، عدم امکان استفاده موثر و کارآمد حساب‌برسان از فناوری‌ها است (دای و واسارهللی، ۲۰۲۰، ۱).

پس از همه‌گیری کووید ۱۹ و اختلال در فرایندهای اجتماعی شدن، تعمیم نتایج گذشته در پژوهش‌های آتی بالاخص در حوزه اثر تجاری‌سازی در هویت حرفه‌ای شرکا، مستلزم بررسی انتقادی بیشتری است. انجام پژوهش‌های مستقل در حوزه هویت حرفه‌ای و جایگاه اجتماعی در حرفه حسابرسی بر اساس ویژگی‌های محیطی و فرهنگی خاص کشورها، می‌تواند به توسعه و غنای ادبیات حسابداری کمک و تصویر کامل‌تری از مفهوم یک حسابدار حرفه‌ای بودن را ترسیم کند (استک و مالش، ۲۰۲۲، ۱۷۷). باید خاطر نشان کرد تاکنون تحقیق جامعی درباره شناسایی مؤلفه‌های مؤثر بر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در ایران انجام نشده است؛ اما در ادامه چکیده مهم‌ترین پژوهش‌های مرتبط، ارائه خواهد شد.

لومباردی و همکاران (۲۰۱۵) به بررسی وضعیت فعلی و آینده حرفه حسابرسی بر اساس بررسی و اجماع نظرات خبرگان پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که حرفه حسابرسی برای آنکه خدمتی ارزشمند و مربوط باقی بماند باید راهی برای تکامل پیدا کند. در این مسیر حسابرسی به سمت اطلاعات آینده‌نگرتر، حسابرسی مستمر و استفاده از فناوری اطلاعات در رویه‌های حسابرسی حرکت خواهد کرد.

گامیچ (۲۰۱۶) به بررسی تحولات فناوری کلان‌داده، روی حرفه حسابداری پرداخت. یافته‌های پژوهش نشان داد که داده‌های بزرگ بر نقش آینده متخصصان حسابداری تاثیر خواهد داشت و مناسب است که حسابداران با مهارت‌های مرتبط با تجزیه و تحلیل داده‌های بزرگ، تجهیز شوند.

دای، هی و یو (۲۰۱۹) به نقش فناوری‌های نوین مانند بلاک‌چین و قراردادهای هوشمند در حسابرسی نسل چهارم به منظور دستیابی به حسابرسی بلادرنگ^۱ پرداختند و نشان دادند این فناوری‌ها، پتانسیل لازم برای بازبینی رویه‌های حسابرسی فعلی و کمک به پیاده‌سازی حسابرسی نسل چهارم در مواردی چون حسابرسی زیست‌محیطی و پاسخگویی در این زمینه را دارند.

دای و واسارهللی (۲۰۲۰) با اشاره به کمبود حسابرسان ماهر در استفاده موثر و کارآمد از فناوری به ارائه یک معماری جدید به نام هوش حسابرسی مستمر به‌عنوان یک سرویس پرداختند تا حسابرسان بتوانند داده‌های مشتریان را به یک فضای ابری انتقال داده و بر اساس برنامه‌های مناسب پیشنهادی این سیستم، به حسابرسی هوشمند پردازند.

پاسوارک (۲۰۲۱) ضمن اشاره به کاهش تقاضا برای مشاغل حسابداری به دلیل استفاده روزافزون از فرایندهای شناختی روباتیک و خودکار، به بررسی راه‌هایی که موسسات دانشگاهی و مدارس کسب و کار به منظور آماده‌سازی حسابداران برای برآوردن نیازهای آینده و همگامی با تغییرات، پرداختند. پنج روشی که ایشان پیشنهاد داده‌اند عبارتند از: توسعه برنامه‌های درسی مبتنی بر شایستگی، تدوین شاخص‌های قابل اعتماد ارزیابی دانشجویان، ارائه مناسب خدمات آموزشی، ارائه ارزش آموزشی اقتصادی و فراهم‌سازی فرصت‌های معنا دار برای یادگیری مادام‌العمر.

آرنلی نور و آلفیرا (۲۰۲۲) با اشاره به اینکه افزایش استفاده از فناوری باعث ایجاد نیاز به حسابرسی سیستم‌های اطلاعاتی شده است، اذعان کردند که بازبینی برنامه‌های درسی و اهداف آموزشی، ضرورت دارد و آموزش حسابرسی باید با نیازهای صنعت، تنظیم شود تا فارغ‌التحصیلان بتوانند مشارکت بیشتری داشته باشند و مطالب آموزشی حسابرسان باید به منظور دستیابی به توانایی‌های شناختی، عاطفی، و رانی و تفکر انتقادی دانشجویان تطبیق داده شود.

نوایی و لواسانی (۱۳۹۱) با اشاره به نقش فناوری‌هایی چون رایانش ابری در تغییرات حوزه اشتراک‌گذاری منابع و نرم‌افزارهای رایانه‌ای، پیش‌بینی داشتند که سازمان‌ها، سیستم‌های مالی و حسابداری در آینده به این فناوری ورود خواهند کرد و از شیوه‌های سنتی فاصله می‌گیرند.

سوراتا و همکاران (۲۰۲۳) به ارزیابی مهارت‌های اشتغال‌پذیری و فناوری دیجیتال مورد نیاز در محیط‌های کاری در زمینه حسابداری را با بررسی ۵۳۲ آگهی شغلی از چهار کشور عضو «آسه‌آن» پرداختند. کارفرمایان از حسابداران مهارت‌های بالای بین فردی و ارتباطی، خودمدیریتی، توانایی تحلیلی و حل مساله، آشنایی با سیستم‌های برنامه‌ریزی منابع انسانی و حسابداری فضای ابری را انتظار دارند. یافته‌های پژوهش ایشان به حمایت از تحلیل نیازها برای توسعه بیشتر و ارتقای برنامه‌های آموزشی حسابداری تاکید دارد.

باباجانی، برزیده و خنکا (۱۳۹۷) در یک بررسی آینده‌نگارانه، حسابداری مدیریت از منظر علم و فناوری را مورد کنکاش قرار دادند و یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که توسعه نرم‌افزارها و سیستم‌های مالی هوشمند، اصلی‌ترین پیشران تأثیرگذار و هوشمندی کسب‌وکار و استفاده از فناوری‌های شخصی و رایانش ابری، پیشران‌های مهم اثرگذار در این حوزه خواهند بود.

برزیده، و همکاران (۱۴۰۰) به شناسایی پیشران‌های موثر بر آینده حسابداری در ایران در حوزه نوآوری‌های فناوری محور با استفاده از روش دلفی اجماع پرداختند. در نهایت ۳۱ پیشران در شش حوزه کلان شناسایی شد. تفسیر یافته‌ها بیان می‌کند که حسابداری به دلیل نوآوری‌های کلان فناوری‌ها، مستلزم به‌روزرسانی و تغییر حوزه آموزش، قوانین و استانداردها و رویه‌های حسابداری و حسابرسی بوده که این تغییرات بایستی با در نظر گرفتن شرایط محیطی و محدودیت‌های خاص ایران صورت گیرد.

بهرامیان، رنجبر، احمدی و عابدینی (۱۴۰۰) به آینده‌پژوهی حرفه حسابرسی با تاکید بر الزامات IFRS و چرخه‌های تجاری پرداختند. ایشان بر اساس یک مطالعه آرشیوی شاخص‌های اثرگذار را شناسایی و سپس از طریق مصاحبه و پرسش‌نامه به رتبه‌بندی این عوامل پرداختند که بر اساس نتایج پژوهش، از بین ۶۶ عامل موثر بر آینده حرفه حسابرسی، الزامات IFRS و چرخه‌های تجاری نقش تعیین‌کننده ایفا خواهند کرد.

صدیقیان، حیرانی، معین‌الدین و بابایی‌میبدی (۱۴۰۰) در یک پژوهش با روش مطالعه کتابخانه‌ای و نظرسنجی خبرگان، عوامل موثر بر آینده آموزش حسابداری در ایران را بررسی کردند. ایشان ۲۷

پیشران را در ۷ گروه اقتصادی، سیاسی، نهادی، اجتماعی، فناوری، حقوقی و دانشگاهی طبقه‌بندی کردند که برای تبیین آینده آموزش حسابداری در ایران، لازم است تمامی این عوامل مورد توجه و برنامه‌ریزی قرار گیرد.

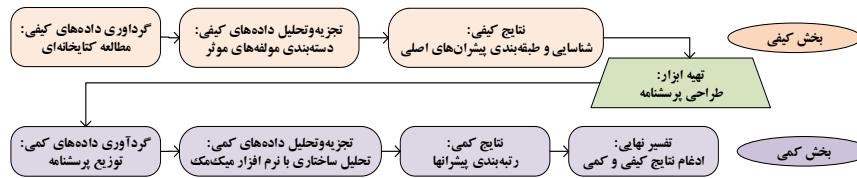
باباجانی، دلاور، برزیده و صدیقی (۱۴۰۱) با استفاده از روش تحلیل تم به شناسایی و الگوبندی مولفه‌های موثر بر جایگاه اجتماعی حرفه حسابداری در ایران از منظر هویت اجتماعی پرداختند. بر اساس یافته‌های پژوهش ابعاد قشربندی اجتماعی (سیاسی-اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی) و چالش‌های حرفه حسابداری (بحران هویت حرفه‌ای و بحران استقلال حرفه‌ای) بیشترین اثرگذاری را در تضعیف جایگاه اجتماعی حرفه حسابداری در ایران دارند و بایستی با اقدامات درون حرفه‌ای (به‌روزرسانی مهارت‌های حسابرسان و تقویت نهادهای حرفه‌ای) و اقدامات کلان (شناساندن حرفه و تقویت اعتماد عمومی به حسابداری و افزایش تقاضا در سایر حوزه‌های غیر اعتباربخشی) به بهبود جایگاه اجتماعی حرفه حسابداری در ایران همت گمارد.

تصدی‌کاری و همکاران (۱۴۰۲) با بررسی بازار خدمات حسابداری در ایران و اذعان به عقب افتادگی از سطح بین‌المللی به ارایه علل و الگویی برای توسعه بازار خدمات حسابداری در ایران پرداختند. یافته‌های پژوهش ایشان اشاره دارد که با تمرکز بر سطح اقتصادی، قوانین و مقررات می‌توان به توسعه خدمات حسابداری کمک کرد که نحوه سیاست‌گذاری دولت می‌تواند این امر را سرعت بخشد.

با مرور و جمع‌بندی مبانی نظری و پژوهش‌های پیشین، پژوهش حاضر باهدف شناسایی و رتبه‌بندی پیشران‌های موثر بر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابداری در ایران می‌پردازد و سوال اصلی پژوهش حاضر عبارت است از: پیشران‌های موثر بر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابداری در ایران طی ۲۰ سال آینده کدامند؟

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش از روش پژوهش آمیخته از نوع طرح اکتشافی و گونه گسترش ابزاری، استفاده خواهد شد و شامل دو بخش کیفی و کمی خواهد بود (دلاور و کوشکی، ۱۳۹۶). در نمودار ۱، روش‌شناسی پژوهش نشان داده شده است. در مرحله کیفی، روش مطالعه کتابخانه‌ای برای گردآوری داده‌ها و شناسایی پیشران‌های موثر بر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابداری، استفاده می‌شود.

نمودار ۱. طرح پژوهش آمیخته اکتشاف-الگوی توسعه ابزار

در راستای مسئله و دغدغه اصلی پژوهش، واژه‌های کلیدی تحت عناوین «جایگاه اجتماعی»، «حرفه حسابرسی»، «حرفه حسابرسی در آینده»، «آینده‌نگاری در حرفه حسابرسی»، «اثر فناوری روی حرفه حسابرسی»، «برای جستجو در پایگاه داده در نظر گرفته شدند. در بخش کمی پژوهش نیز از پرسش‌نامه محقق ساخته برای گردآوری داده‌ها و رتبه‌بندی پیشران‌ها بر اساس اثرگذاری و اثرپذیری با استفاده از روش تحلیل اثرات متقاطع با به کارگیری نرم‌افزار میک‌مک^۱ استفاده می‌شود. برای توزیع پرسش‌نامه از روش غیرتصادفی (گلوله برفی) و بر مبنای قضاوت پژوهشگر بهره گرفته شده است جامعه آماری عبارت است از اعضای هیات علمی دانشگاه‌های دولتی با حداقل رتبه استادیاری که سابقه تدریس در حوزه حسابرسی را دارند، شرکا، مدیران و سرپرستان موسسات حسابرسی و سازمان حسابرسی. نهایتاً از ۳۷ پرسش‌نامه توزیع شده بین خبرگان، در سال ۱۴۰۱، تعداد ۲۵ نمونه بر اساس جدول ۱ به دست پژوهشگران رسید.

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان پرسش‌نامه

وضعیت حرفه‌ای			سابقه-سال			جنسیت		شرح
فعال حوزه حسابرسی			۲۵ به بالا	۱۵-۲۵	۱۰-۱۵	مرد	زن	
محل اشتغال		سمت						
سازمان حسابرسی	شاغل انفرادی	مؤسسه حسابرسی	حسابرس ارشد	سرپرست	مدیر	شریک	هیات علمی (دانشیار)	تعداد= ۲۵
۳	۲	۱۷	۵	۹	۶	۲	۳	۲
								۱۸
								۵
								۲۰
								۵

یافته‌های پژوهش

بخش کیفی (شناسایی پیشران‌ها بر اساس روش مطالعه کتابخانه‌ای)

در این مرحله از پژوهش با استفاده از روش پویش محیط و مطالعات اسنادی به شناسایی مهم‌ترین پیشران‌های موثر بر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی پرداخته شد. بدین منظور اطلاعات و داده‌های موردنیاز از منابع آینده‌پژوهی در حوزه حرفه حسابرسی با تمرکز بر بازه زمانی یک دهه اخیر گردآوری و سازماندهی شد. در نهایت پیشران‌ها در قالب ۳۵ پیشران در ۷ کلان‌روند (مولفه اصلی) شامل استفاده‌کنندگان خدمات حسابرسی و انتظارات آنها، حرفه حسابرسی و حساب‌برسان و عوامل خارجی (سیاسی-اقتصادی، اجتماعی-جمعیتی، فناوری، حقوقی و محیطی) شناسایی شد که در جدول ۲ بر اساس مولفه‌های اصلی، پیشران‌ها و منابع مورد استفاده برای استخراج هر مورد، به صورت خلاصه دسته‌بندی شده است.

جدول ۲. پیشران‌های اثرگذار بر وضعیت آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی

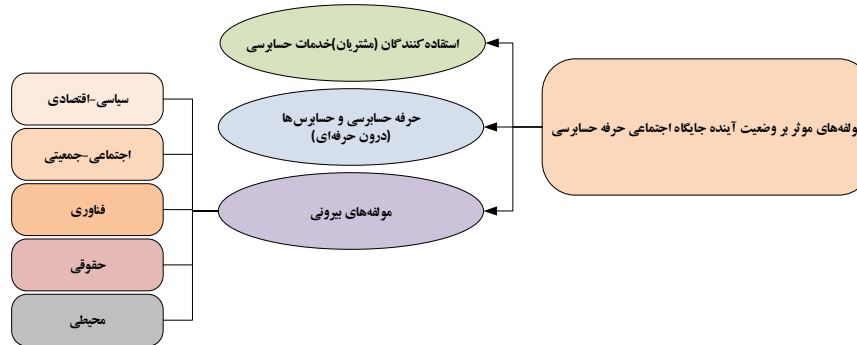
منبع	پیشران‌ها	مولفه‌های اصلی
سلاطی، برزیده، باباجانی و رئیسی‌وانانی (۱۴۰۰)، بک‌هاوس، کیرش و روسینلی (۲۰۱۴)	سهام‌داران به‌عنوان ذی‌نفع اصلی و گزارش نسبت به صورت‌های مالی	استفاده‌کنندگان (مشتریان) خدمات حسابرسی و انتظارات آنها
	به‌کارگیری تئوری ذی‌نفعان و مطالبه شفافیت و پاسخگویی	
	تنوع خدمات حسابرسی و گسترش آن (مشاوره مالیاتی، مشاور کسب‌وکار و...)	
	مطالبه آینده‌نگری اطلاعات به‌جای گذشته‌نگری	
لومباردی و همکاران (۲۰۱۵)، بک‌هاوس و همکاران (۲۰۱۴)، باباجانی و همکاران (۱۴۰۱)، بهرامیان، رنجبر، احمدی و عابدینی (۱۴۰۰)، صفاری و صابری سرابی (۱۳۹۴)	اثرگذاری و مربوط بودن حرفه حسابرسی در فضای کسب‌وکار (حسابرسی مستمر و باکیفیت، ارائه بینش در مورد چشم‌انداز کسب‌وکار به مشتریان)	حرفه حسابرسی و حساب‌برسان
	کیفیت آموزش حساب‌برسان و تطابق آموزش با تحولات نوین	
	وضعیت رقابت در بازار حرفه با تشکیل موسسات حسابرسی بزرگ	

منبع	پیشران‌ها	مؤلفه‌های اصلی	
	تقویت نهادهای حرفه‌ای در بخش خصوصی و واگذاری حسابرسی بخش عمومی از سازمان حسابرسی به دیوان محاسبات		
	ورود نیروی انسانی متخصص و با مهارت‌های بین‌رشته‌ای و فناوری اطلاعات		
	حق‌الزحمه حسابرسی و میزان رعایت آیین رفتار حرفه‌ای		
	آینده تحریم‌ها و وضعیت پذیرش شرکت‌های بین‌المللی	سیاسی-اقتصادی	فناوری
	وضعیت حمایت‌گرایی از تولید داخلی و رشد شرکت‌های انحصاری داخلی (پرداخت یارانه به تولید داخلی)		
سلاطی و همکاران (۱۴۰۰)، بهرامیان و همکاران (۱۴۰۰)، زین‌الدین و سلیمان (۲۰۱۶)، صدیقیان، حیرانی، معین‌الدین و میدی (۱۴۰۰)، بگ‌هاوس و همکاران (۲۰۱۴).	مشارکت جامعه در بازار سرمایه و خصوصی (مردمی) سازی اقتصاد		
	نرخ تورم و تاثیر آن بر مشاغل		
	بی‌ثباتی اقتصادی و سیاسی و تعدد ریسک‌های مرتبط		
	هزینه پیاده‌سازی سیستم‌های مبتنی بر فناوری اطلاعات		
	ظهور استارت‌آپ‌های قدرتمند (تغییر سرمایه‌گذاری)		
	افزایش سن نیروی کار و افزایش سن حسابرسان	اجتماعی - جمعیتی	
	تغییر ترکیب جنسیتی نیروی کار و افزایش حسابرسان زن		
سلاطی و همکاران (۱۴۰۰)، بهرامیان و همکاران (۱۴۰۰)، زین‌الدین و سلیمان (۲۰۱۶)، صدیقیان و همکاران (۱۴۰۰)، بگ‌هاوس و همکاران (۲۰۱۴)	کاهش شتاب رشد جمعیت کشور و کمبود نیروی کار		
	رونند مهاجرت نخبگان و کمیابی نیروی کار ماهر و مستعد در همه حوزه‌ها از جمله حسابرسی		
	وضعیت اعتماد اجتماعی در جامعه ایران		

منبع	پیشران‌ها	مؤلفه‌های اصلی
	سطح دانش و سواد مالی جامعه	
باباجانی، برزیده و خنکا (۱۳۹۷)، آلبیتار و همکاران (۲۰۲۰)، روزکوفسکا (۲۰۲۰)	به‌کارگیری حسابداری و حساسی ابری (رایانش ابری)، توسعه فناوری کلان‌داده و استفاده از فناوری شناختی و سایر فناوری‌های نوین	فناوری
	خودکار شدن امور و عدم نیاز به حضور فیزیکی حساب‌رسان در شرکت‌های مورد رسیدگی	
	دور کاری و فعالیت حساب‌رسان با موسسات و شرکت‌های خارجی	
	توسعه زیرساخت‌های فناوری در کشور و بهره‌گیری از آن در حساسی	
	چالش‌های امنیت سایبری در عصر گسترش فناوری‌های نوین	
	گسترش نفوذ رسانه‌های اجتماعی	
سلاطی و همکاران (۱۴۰۰)، بهرامیان و همکاران (۱۴۰۰)، زین‌الدین و سلیمان (۲۰۱۶)، صدیقیان و همکاران (۱۴۰۰)، شیخ‌زاده و برادران حسن‌زاده (۱۴۰۲)، محمودخانی و همکاران (۱۴۰۲)، بک‌هاوس و همکاران (۱۴۰۲)، روزکوفسکا (۲۰۲۰)	به‌روزرسانی و پذیرش استانداردهای حسابداری و حساسی بین‌المللی	حقوقی
	نهادینه شدن حاکمیت شرکتی و قوانین حمایت از سرمایه‌گذاران	
	همه‌گیر شدن دامنه قوانین مالیاتی و مودیان مالیاتی	
	عدم تناسب اندازه و حجم کار مشتریان با تعداد حساب‌رسان	
	افزایش آگاهی زیست‌محیطی شهروندان و اهمیت‌یابی گزارشگری پایداری	
	تشدید قوانین زیست‌محیطی و الزام موسسات و شرکت‌ها به رعایت آنها	محیطی

باتوجه به دسته‌بندی ارائه شده در جدول ۱، الگوی نهایی وضعیت آینده جایگاه اجتماعی حرفه حساسی بر اساس مؤلفه‌های مورد اشاره، در شکل ۱، بیان شده است که در برگیرنده مؤلفه استفاده‌کنندگان (مشترکان)

خدمات حسابرسی، حرفه حسابرسی و حساب‌رسان (مولفه درون حرفه‌ای) و عوامل بیرونی (سیاسی-اقتصادی، اجتماعی-جمعیتی، فناوری، حقوقی و محیطی) است.

شکل ۱. الگوی مولفه‌های موثر بر وضعیت آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی

به صورت خلاصه در بیان پیشران‌ها و دسته‌بندی در قالب الگوی ارایه شده می‌توان گفت که در حرفه حسابرسی هم استفاده‌کنندگان (مشتری) خدمات حسابرسی و هم حرفه حسابرسی و حساب‌رسان (عوامل درون حرفه‌ای) به عنوان بخشی از یک اکوسیستم بزرگتر عمل می‌کنند و در نتیجه تحت تأثیر عوامل خارجی مختلفی قرار می‌گیرند. استانداردهای حسابرسی صراحتاً از حساب‌رسان می‌خواهد که عوامل خارجی مشتریان را برای تصمیم‌گیری‌های برنامه‌ریزی حسابرسی خود در نظر بگیرند، زیرا آنها بر ریسک تجاری مشتریان تأثیر می‌گذارند (به عنوان مثال، ISA 315؛ AS 2110). علاوه بر این، عوامل خارجی خاص حسابرسان (به عنوان مثال، بر اساس محل حسابرسان) نیز می‌تواند بر رفتار حسابرسان و فرآیند حسابرسانی تأثیر بگذارد. بر این اساس، با تکیه بر تجزیه و تحلیل^۱ PESTLE، تأثیر عوامل خارجی بر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسانی را مورد کنکاش قرار گرفته است (ایرل و همکاران، ۲۰۲۱، ۹۵). مولفه‌های بیرونی ارایه شده در الگو مطابق با چهارچوب PESTLE نگاشته شده است که در پژوهش‌های حسابداری کمتر به آن توجه شده است. این چهارچوب انعطاف‌پذیری

1. Political, Economic, Social, Technological and Legal

و توانایی ساده‌سازی تحلیل پیچیده عوامل بیرونی را دارد (ساموت و گالیا، ۲۰۱۵؛ ایرل و همکاران، ۲۰۲۱، ۹۸). بر اساس این چهارچوب، عوامل بیرونی را می‌توان به صورت خلاصه به شرح زیر بیان کرد:

۱. **عوامل سیاسی:** نشان دهنده میزان مداخله سیاستگذاران در اقتصاد و فعالیت‌های تجاری است. من جمله عوامل سیاسی اثرگذار بر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در ایران می‌توان به ثبات سیاسی، مالکیت دولتی و فساد اشاره کرد.
۲. **عوامل اقتصادی:** نشان دهنده محیط اقتصادی است که شامل عواملی مانند سرانه تولید ناخالص داخلی، قدرت خرید، تورم، ثبات اقتصادی و نرخ بهره است.
۳. **عوامل اجتماعی:** شامل ویژگی‌های اجتماعی-فرهنگی و ویژگی‌های جمعیتی است که بر نگرش‌ها و نظرات مردم در یک منطقه یا کشور تأثیر می‌گذارد. عوامل مهمی چون فرهنگ، هنجارهای اجتماعی، اعتقادات مذهبی، آگاهی سلامت، جنایت، سبک زندگی، سطح تحصیلات، و توزیع سنی، که همگی بر نحوه رفتار افراد چه به صورت خصوصی و چه حرفه‌ای تأثیر اساسی دارند.
۴. **عوامل فناوری:** با گسترش اینترنت، دیجیتالی شدن و پیشرفت فناوری، عامل فناوری اهمیت فزاینده‌ای پیدا کرده است. عوامل مهم شامل زیرساخت‌ها و روندهای فناوری، مشوق‌های نوآوری و سرعت نوآوری است.
۵. **عوامل حقوقی:** این عامل تا حدی با عوامل سیاسی همپوشانی دارند، اگرچه آنها به طور خاص مقرراتی را تشکیل می‌دهند که شرکت‌ها باید به آن پایبند باشند. این عوامل می‌توانند تأثیر عمده‌ای بر فرآیند حسابرسی داشته باشند، زیرا تهیه صورت‌های مالی و حسابرسی هر دو به شدت تحت نظارت هستند. مقررات شامل استانداردهای حسابداری و حسابرسی و همچنین قوانین کلی تر حمایت از سهامداران و ذینفعان است.
۶. **عوامل محیطی:** شامل مسائل زیست محیطی مانند آب و هوا و تغییرات اقلیمی است. این عوامل اخیراً در دنیای کسب و کارها برجسته شده‌اند.

بخش کمی (تحلیل داده‌های پرسش‌نامه و رتبه‌بندی روش تحلیل اثرات متقاطع)

برای رتبه‌بندی پیشران‌های پیشنهاد شده در بخش کیفی پژوهش، پرسش‌نامه‌ای با افق زمانی ۲۰ سال آینده، تدوین و در اختیار متخصصان حوزه حسابرسی قرار گرفت، پرسش‌نامه شامل ۷۰ سوال در دو بخش است، بخش اول برای تعیین پیشران‌ها و تاثیر آنها و بخش دوم برای تعیین عدم قطعیت پیشران‌ها طراحی شده است. در مجموع از بین ۳۷ پرسش‌نامه توزیع شده بین جامعه آماری، ۲۵ مورد تکمیل و به دست پژوهشگران رسیده است. با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک، پاسخ‌ها تحلیل و تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عوامل بر یکدیگر به منظور تعیین پیشران‌های کلیدی موثر بر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی بر اساس تحلیل اثرات متقاطع (تحلیل ساختاری) مورد بررسی قرار می‌گیرد تا روابط میان روندها شناسایی گردد.

روش تحلیل اثرات متقاطع بر یکی از مهم‌ترین اصول پژوهش‌های آینده محور استوار است و آن قائل بودن به اثرات متقابل پیشران‌ها و عوامل اثرگذار بر آینده است. در پژوهش پیش‌رو اثرات متقابل پیشران‌ها در قالب ماتریسی 35×35 و بر اساس طیف ۰ تا ۳ ارزیابی شد. در این روش عدد ۰ به معنای عدم تاثیر، عدد ۱ به معنای تاثیر کم، عدد ۲ به معنی تاثیر متوسط و عدد ۳ به معنای تاثیر زیاد یک پیشران بر پیشران متقابل است. خروجی این روش نشان خواهد داد که کدام کلان روندها (پیشران‌ها) بیشترین اثرات را بر کل جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی گذاشته و هر کدام چه میزان از دیگر پیشران‌ها، تاثیر خواهند پذیرفت. براین اساس، امکان گونه‌شناسی پیشران‌ها فراهم شده و ماهیت هر کدام مشخص خواهد شد. همچنین این روش با تحلیل پراکنش کلان روندهای روی نمودار تأثیرگذاری و تأثیرپذیری به پژوهشگر امکان تحلیل کلی پایداری و یا ناپایداری وضعیت کنونی در آینده را فراهم می‌کند. در این بخش نتایج کلیدی روش تحلیل اثرات متقاطع، ارائه خواهد شد. در جدول شماره ۳، نتایج حاصل از تحلیل ساختاری و رتبه‌بندی پیشران‌ها بر اساس اثرگذاری و اثرپذیری نشان داده شده است.

جدول ۳. رتبه‌بندی پیشران‌ها بر اساس اثرپذیری و اثرگذاری

رتبه	پیشران‌ها	میزان اثرگذاری مستقیم	رتبه	پیشران‌ها	میزان اثرپذیری مستقیم
۱	به‌کارگیری تئوری ذی‌نفعان و مطالبه شفافیت و پاسخگویی	۵۶	۱	توسع خدمات حسابرسی و گسترش آن (مشاوره مالیاتی، مشاور کسب و کار و...)	۶۰
۲	مشارکت جامعه در بازار سرمایه و خصوصی (مردمی) سازی اقتصاد	۵۵	۲	اثرگذاری و مربوط بودن حرفه حسابرسی در فضای کسب و کار (حسابرسی مستمر و با کیفیت، ارائه بینش در مورد چشم‌انداز کسب و کار به مشتریان)	۵۹
۳	وضعیت رقابت در بازار حرفه با تشکیل مؤسسات حسابرسی بزرگ	۵۴	۳	وضعیت رقابت در بازار حرفه با تشکیل مؤسسات حسابرسی بزرگ	۵۹
۴	توسعه زیرساخت‌های فناوری در کشور و بهره‌گیری از آن در حسابرسی	۵۴	۴	تقویت نهادهای حرفه‌ای در بخش خصوصی و واگذاری حسابرسی بخش عمومی از سازمان حسابرسی به دیوان محاسبات	۵۸
۵	کیفیت آموزش حساب‌رسان و تطابق آموزش با تحولات نوین	۵۳	۵	ورود نیروی انسانی متخصص و با مهارت‌های بین‌رشته‌ای و آی‌تی	۵۸
۶	ورود نیروی انسانی متخصص و با مهارت‌های بین‌رشته‌ای و آی‌تی	۵۳	۶	به‌کارگیری حسابداری و حسابرسی ابری (رایانش ابری)، توسعه فناوری کلان‌داده و استفاده از فن‌آوری شناختی و سایر آدیت‌تک‌ها	۵۷
۷	مطالبه آینده‌نگری اطلاعات به‌جای گذشته‌نگری	۵۲	۷	به‌کارگیری تئوری ذی‌نفعان و مطالبه شفافیت و پاسخگویی	۵۶
۸	به‌روزرسانی و پذیرش استانداردهای حسابداری و حسابرسی بین‌المللی	۵۲	۸	مطالبه آینده‌نگری اطلاعات به‌جای گذشته‌نگری	۵۶
۹	نهادینه‌شدن حاکمیت شرکی و قوانین حمایت از سرمایه‌گذاران	۵۱	۹	سهام‌داران ذی‌نفع اصلی و گزارش نسبت به صورت‌های مالی گذشته‌نگر (ادامه وضعیت فعلی)	۵۴

رتبه	پیشران‌ها	میزان اثرگذاری مستقیم	رتبه	پیشران‌ها	میزان اثرپذیری مستقیم
۱۰	سهام‌داران ذی‌نفع اصلی و گزارش نسبت به صورت‌های مالی گذشته‌نگر (ادامه وضعیت فعلی)	۵۰	۱۰	کیفیت آموزش حساب‌رسان و تطابق آموزش با تحولات نوین	۵۲
۱۱	تنوع خدمات حسابداری و گسترش آن (مشاوره مالیاتی، مشاور کسب و کار و...)	۵۰	۱۱	ظهور استارت‌آپ‌های قدرتمند (تغییر سرمایه‌گذاری)	۵۲
۱۲	هزینه پیاده‌سازی سیستم‌های مبتنی بر فناوری اطلاعات	۵۰	۱۲	سطح دانش و سواد مالی جامعه	۵۲
۱۳	سطح دانش و سواد مالی جامعه	۵۰	۱۳	توسعه زیرساخت‌های فناوری در کشور و بهره‌گیری از آن در حسابداری	۵۲
۱۴	اثرگذاری و مربوط بودن حرفه حسابداری در فضای کسب و کار (حسابرسی مستمر و باکیفیت، ارائه بیش در مورد چشم‌انداز کسب و کار به مشتریان)	۴۹	۱۴	هزینه پیاده‌سازی سیستم‌های مبتنی بر فناوری اطلاعات	۵۱
۱۵	ظهور استارت‌آپ‌های قدرتمند (تغییر سرمایه‌گذاری)	۴۹	۱۵	حق‌الزحمه حسابداری و میزان رعایت آیین رفتار حرفه‌ای	۴۹
۱۶	وضعیت اعتماد اجتماعی در جامعه ایران	۴۹	۱۶	به‌روزرسانی و پذیرش استانداردهای حسابداری و حسابداری بین‌المللی	۴۷
۱۷	همه‌گیر شدن دامنه قوانین مالیاتی و مودیان مالیاتی	۴۹	۱۷	مشارکت جامعه در بازار سرمایه و خصوصی (مردمی) سازی اقتصاد	۴۶
۱۸	حق‌الزحمه حسابداری و میزان رعایت آیین رفتار حرفه‌ای	۴۸	۱۸	وضعیت اعتماد اجتماعی در جامعه ایران	۴۶
۱۹	به‌کارگیری حسابداری و حسابداری ابری (رایانش ابری)، توسعه فناوری کلان‌داده و استفاده از فن آوری شناختی و سایر آدیت تک‌ها	۴۸	۱۹	نهادینه‌شدن حاکمیت شرکی و قوانین حمایت از سرمایه‌گذاران	۴۶

رتبه	پیشران‌ها	میزان اثرگذاری مستقیم	رتبه	پیشران‌ها	میزان اثرپذیری مستقیم
۲۰	بی‌ثباتی اقتصادی و سیاسی و تعدد ریسک‌های مرتبط	۴۷	۲۰	همه‌گیر شدن دامنه قوانین مالیاتی و مودیان مالیاتی	۴۶
۲۱	گسترش نفوذ رسانه‌های اجتماعی	۴۷	۲۱	گسترش نفوذ رسانه‌های اجتماعی	۴۲
۲۲	تقویت نهادهای حرفه‌ای در بخش خصوصی و واگذاری حسابرسی بخش عمومی از سازمان حسابرسی به دیوان محاسبات	۴۶	۲۲	بی‌ثباتی اقتصادی و سیاسی و تعدد ریسک‌های مرتبط	۴۱
۲۳	چالش‌های امنیت سایبری در عصر گسترش فناوری‌های نوین	۴۴	۲۳	خودکار شدن امور و عدم نیاز به حضور فیزیکی حسابرسان در شرکت‌های مورد رسیدگی	۴۱
۲۴	وضعیت حمایت‌گرایی از تولید داخلی و رشد شرکت‌های انحصاری داخلی (پرداخت یارانه به تولید داخلی)	۴۳	۲۴	نرخ تورم و تاثیر آن بر مشاغل	۴۰
۲۵	دور کاری و فعالیت حسابرسان با موسسات و شرکت‌های خارجی	۴۳	۲۵	روند مهاجرت نخبگان و کمیابی نیروی کار ماهر و مستعد در همه حوزه‌ها از جمله حسابرسی	۴۰
۲۶	آینده تحریم‌ها و وضعیت پذیرش شرکت‌های بین‌المللی	۴۲	۲۶	آینده تحریم‌ها و وضعیت پذیرش شرکت‌های بین‌المللی	۳۹
۲۷	خودکار شدن امور و عدم نیاز به حضور فیزیکی حسابرسان در شرکت‌های مورد رسیدگی	۴۲	۲۷	دور کاری و فعالیت حسابرسان با موسسات و شرکت‌های خارجی	۳۹
۲۸	عدم تناسب اندازه و حجم کار مشتریان با تعداد حسابرسان	۴۱	۲۸	عدم تناسب اندازه و حجم کار مشتریان با تعداد حسابرسان	۳۹
۲۹	افزایش آگاهی زیست‌محیطی شهروندان و اهمیت‌یابی گزارشگری پایداری	۴۰	۲۹	وضعیت حمایت‌گرایی از تولید داخلی و رشد شرکت‌های انحصاری داخلی (پرداخت یارانه به تولید داخلی)	۳۷

رتبه	پیشران‌ها	میزان اثرگذاری مستقیم	رتبه	پیشران‌ها	میزان اثرپذیری مستقیم
۳۰	نرخ تورم و تاثیر آن بر مشاغل	۳۹	۳۰	افزایش سن نیروی کار و افزایش سن حسابرسان	۳۷
۳۱	کاهش شتاب رشد جمعیت کشور و کمبود نیروی کار	۳۸	۳۱	چالش‌های امنیت سایبری در عصر گسترش فناوری‌های نوین	۳۶
۳۲	روند مهاجرت نخبگان و کمیابی نیروی کار ماهر و مستعد در همه حوزه‌ها از جمله حسابرسی	۳۸	۳۲	افزایش آگاهی زیست‌محیطی شهروندان و اهمیت یابی گزارشگری پایداری	۳۶
۳۳	تشدید قوانین زیست‌محیطی و الزام موسسات و شرکت‌ها به رعایت آنها	۳۷	۳۳	تشدید قوانین زیست‌محیطی و الزام موسسات و شرکت‌ها به رعایت آنها	۳۶
۳۴	افزایش سن نیروی کار و افزایش سن حسابرسان	۳۵	۳۴	تغییر ترکیب جنسیتی نیروی کار و افزایش حسابرسان زن	۳۵
۳۵	تغییر ترکیب جنسیتی نیروی کار و افزایش حسابرسان زن	۳۴	۳۵	کاهش شتاب رشد جمعیت کشور و کمبود نیروی کار	۳۴

ماخذ: یافته‌های پژوهش

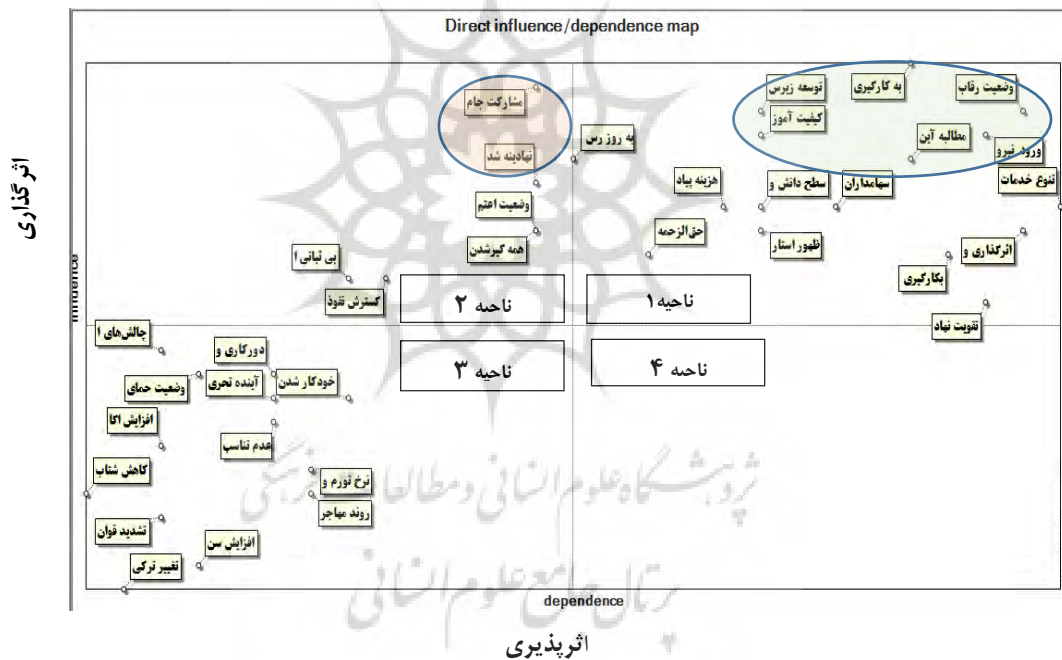
گونه‌شناسی پیشران‌ها و شناسایی پیشران‌های استراتژیک موثر بر آینده جایگاه اجتماعی حسابرسان
 پلان اثرگذاری و اثرپذیری، مهم‌ترین خروجی روش تحلیل اثرات متقابل است. بر اساس موقعیت قرارگیری در این پلان، متغیرهای استراتژیک، متغیرهایی هستند که می‌توانند بر پویایی و تغییر جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در آینده، بیشترین نقش را داشته باشند. در جدول ۴، مشخصات ماتریس و گونه‌شناسی پیشران‌های اثرگذار بر جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در آینده، نشان داده شده است که می‌توان با کمک این جدول، یک شبکه مختصات را ترسیم کرد.

جدول ۴. مشخصات ماتریس و گونه‌شناسی پیشران‌های اثرگذار بر آینده جایگاه اجتماعی حسابرسان

ابعاد ماتریس	تعداد چرخش ماتریس	پرشدگی ماتریس	تعداد ۰	تعداد ۱	تعداد ۲	تعداد ۳
۳۵*۳۵	۲	۹۷درصد	۳۵	۷۵۲	۴۳۸	۰

ماخذ: یافته‌های پژوهش

با این توصیف اگر پلان وضعیت متغیرها را به صورت یک شبکه مختصات فرض کنیم، متغیرهای قرار گرفته در ناحیه ۱ با بیشترین تأثیرگذاری و بیشترین تأثیرپذیری عمدتاً متغیرهای استراتژیک محسوب می‌شوند. اما متغیرهای ناحیه ۲ که تأثیر بسیار بالایی دارند، اما کمتر تأثیرپذیرند را نمی‌توان متغیر استراتژیک محسوب کرد؛ چراکه برنامه‌ریزان به‌ندرت قادر به تغییر این متغیرها هستند. متغیرهای قرار گرفته در ناحیه ۳ شبکه مختصات، چنانچه در نمودار ۱ نیز مشخص است تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بسیار پائینی در آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی دارند و نمی‌توانند متغیر استراتژیک محسوب شوند. متغیرهای ناحیه ۴ نیز به دلیل وابستگی شدید به سایر متغیرها، خاصیت استراتژیک ندارند و بیشتر نتیجه سایر متغیرها به حساب می‌آیند. در واقع هر چه از انتهای ناحیه ۳ به سمت انتهای ناحیه ۱ شبکه مختصات نزدیک‌تر می‌شویم، بر میزان اهمیت و استراتژیک بودن متغیر افزوده می‌شود.

نمودار ۲. پلان اثرگذاری و اثرپذیری مستقیم پیشران‌ها

پراکنش پیشران‌ها به صورت لوزی شکل روی پلان، بیانگر وجود تعداد زیادی متغیر (۱۵ مورد از ۳۵ مورد) با ماهیت پویا (اثرگذاری و اثرپذیری هم‌زمان) است که در ناپایداری شرایط فعلی تأثیر گذارند. بر اساس خروجی نرم‌افزار میک‌مک در چنین وضعیتی در آینده کوتاه‌مدت و میان‌مدت امکان تغییرات اساسی در وضعیت و روند فعلی وجود دارد و آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی ممکن است به اشکال بسیار متفاوت تری از وضع موجود بروز کند.

متغیرهای دوجبهی (تأثیرگذاری بالا و تأثیرپذیری بالا)

وضعیت رقابت در بازار حرفه با تشکیل موسسات حسابرسی بزرگ

۱. مطالبه آینده‌نگری اطلاعات به جای گذشته‌نگری
۲. به کارگیری تئوری ذی‌نفعان و مطالبه شفافیت و پاسخگویی
۳. توسعه زیرساخت‌های فناوری در کشور و بهره‌گیری از آن در حسابرسی
۴. تنوع خدمات حسابرسی و گسترش آن (مشاوره مالیاتی، مشاور کسب‌وکار و...)
۵. کیفیت آموزش حساب‌رسان و تطابق آموزش با تحولات نوین
۶. ورود نیروی انسانی متخصص و با مهارت‌های بین‌رشته‌ای و آی‌تی
۷. به‌روزرسانی و پذیرش استانداردهای حسابداری و حسابرسی بین‌المللی
۸. سهام‌داران به‌عنوان ذی‌نفع اصلی و گزارش نسبت به صورت‌های مالی گذشته‌نگر (ادامه وضعیت فعلی)
۹. هزینه پیاده‌سازی سیستم‌های مبتنی بر فناوری اطلاعات
۱۰. سطح دانش و سواد مالی جامعه
۱۱. ظهور استارت‌آپ‌های قدرتمند (تغییر سرمایه‌گذاری)
۱۲. حق‌الزحمه حسابرسی و میزان رعایت آیین رفتار حرفه‌ای
۱۳. به کارگیری حسابداری و حسابرسی ابری (رایانش ابری)، توسعه فناوری کلان‌داده و استفاده از فن‌آوری شناختی و سایر آدیت‌تک‌ها
۱۴. تقویت نهادهای حرفه‌ای در بخش خصوصی و واگذاری حسابرسی بخش عمومی از سازمان حسابرسی به دیوان محاسبات

متغیرهای: تأثیرگذار (تأثیرگذاری بالا و اثرپذیری پایین):

۱. مشارکت جامعه در بازار سرمایه و خصوصی (مردمی) سازی اقتصاد
۲. نهادینه‌شدن حاکمیت شرکتی و قوانین حمایت از سرمایه‌گذاران
۳. وضعیت اعتماد اجتماعی در جامعه ایران
۴. همه‌گیرشدن دامنه قوانین مالیاتی و مودیان مالیاتی
۵. بی‌ثباتی اقتصادی و سیاسی و تعدد ریسک‌های مرتبط
۶. گسترش نفوذ رسانه‌های اجتماعی

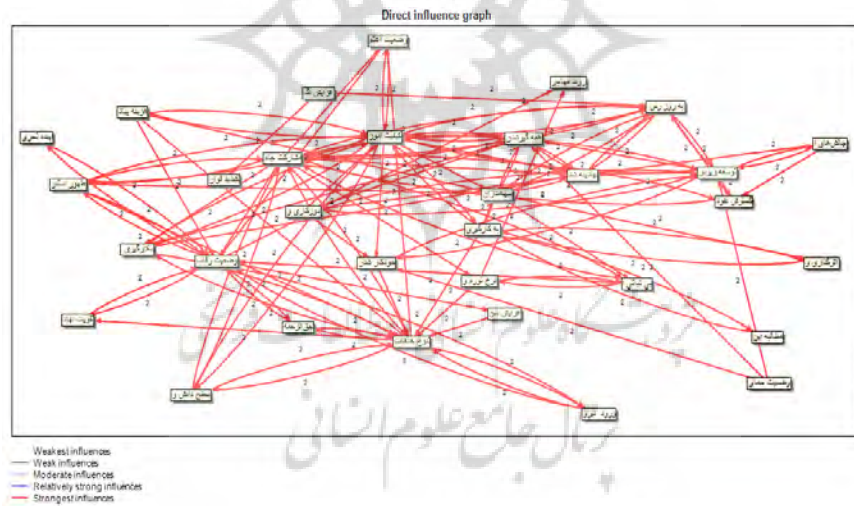
متغیرهای مستقل (تأثیرگذاری کم و تأثیرپذیری کم):

۱. چالش‌های امنیت سایبری در عصر گسترش فناوری‌های نوین
۲. وضعیت حمایت‌گرایی از تولید داخلی و رشد شرکت‌های انحصاری داخلی (پرداخت یارانه به تولید داخلی)
۳. دورکاری و فعالیت حسابرسان با مؤسسات و شرکت‌های خارجی
۴. آینده تحریم‌ها و وضعیت پذیرش شرکت‌های بین‌المللی
۵. خودکار شدن امور و عدم نیاز به حضور فیزیکی حسابرسان در شرکت‌های مورد رسیدگی
۶. عدم تناسب اندازه و حجم کار مشتریان با تعداد حسابرسان
۷. افزایش آگاهی زیست‌محیطی شهروندان و اهمیت‌یابی گزارشگری پایداری
۸. نرخ تورم و تأثیر آن بر مشاغل
۹. کاهش شتاب رشد جمعیت کشور و کمبود نیروی کار
۱۰. روند مهاجرت نخبگان و کمیابی نیروی کار ماهر و مستعد در همه حوزه‌ها از جمله حسابرسی
۱۱. تشدید قوانین زیست‌محیطی و الزام مؤسسات و شرکت‌ها به رعایت آنها
۱۲. افزایش سن نیروی کار و افزایش سن حسابرسان
۱۳. تغییر ترکیب جنسیتی نیروی کار و افزایش حسابرسان زن

شبکه علت و معلولی اثرات شناسایی مهم‌ترین عوامل موثر

روش تحلیل ساختاری در بین مدل‌های کمی‌سازی روابط و روش‌های تحلیل سیستم، یک ویژگی مجزا دارد و آن تبدیل اعداد به اشکال گرافیکی پر کاربرد است. بر خلاف اکثر روش‌های رایج که

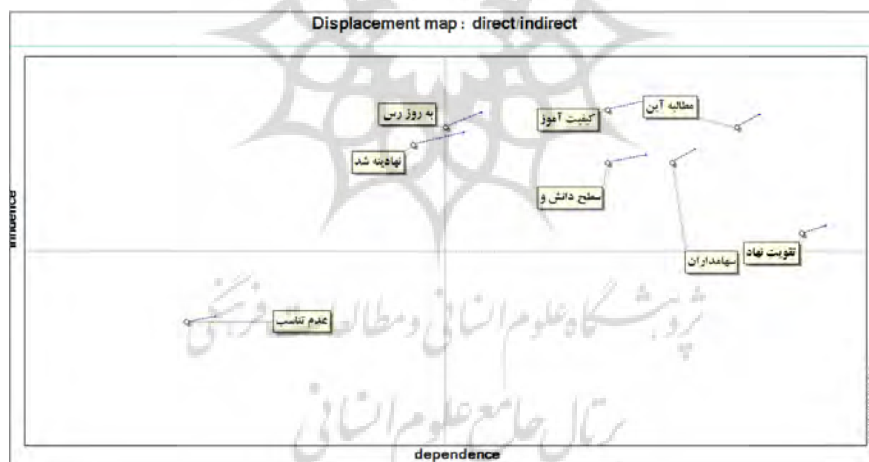
مدل‌های گرافیکی را به ماتریس‌های محاسباتی تبدیل می‌کند، در این روش ماتریس‌های ورودی به اشکال گرافیکی متعدد تبدیل می‌شوند و امکان تحلیل دقیق به پژوهشگر را می‌دهند. در بخش تحلیل گراف امکان دریافت نتایج اثرات عوامل بر همدیگر از سطح ۱۰۰ درصد روابط تا ۱ درصد مهم‌ترین روابط وجود دارد. در سطح ۱۰۰ درصد، همه روابط تعیین شده، نشان داده می‌شوند و با کاهش درصد، روابط مهم‌تر باقی می‌مانند. در این پژوهش ۱۰ درصد مهم‌ترین روابط عوامل اثرگذار بر آینده حرفه حسابرسی استخراج و تحلیل شده‌اند. همان‌طور که در نمودار نشان داده شده است در سطح ۱۰ درصد، همه روابط قوی (قرمز پر رنگ) بوده‌اند و روابط متوسط یا ضعیف وجود نداشته است. جهت پیکان‌ها نشان می‌دهد که عوامل: وضعیت رقابت در بازار حرفه با تشکیل مؤسسات حسابرسی بزرگ، کیفیت آموزش حسابرسان و تطابق آموزش با تحولات نوین، تنوع خدمات حسابرسی و گسترش آن (مشاوره مالیاتی، مشاور کسب و کار و...) و مشارکت جامعه در بازار سرمایه و خصوصی (مردمی) سازی اقتصاد، در کانون روابط بین عوامل قرار گرفته‌اند و مرکز بیشترین اثرگذاری‌ها و اثرپذیری‌ها بوده‌اند. براین اساس با تغییر این چهار عامل امکان دگرگونی اساسی در وضعیت آینده حرفه حسابرسی محتمل خواهد بود.

ماخذ: یافته‌های پژوهش

مقایسه اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم

تحلیل اثرات متقاطع بر اساس نرم‌افزار میک‌مک امکان شناسایی متغیرهای پنهان از طریق اثرات غیرمستقیم و محاسبات ماتریس سایه را فراهم می‌کند. در این روش علاوه بر اثراتی که عوامل به صورت مستقیم بر هم می‌گذارند، اثراتی که از طریق متغیر واسطه، بر دیگر عوامل گذاشته و یا از آنها دریافت می‌شود، نیز محاسبه می‌شوند. نتایج این بخش در قالب پلان جابه‌جایی نشان داده خواهد شد که براین اساس موقعیت هر عامل بر اساس اثرات مستقیم (دایره توخالی) و غیرمستقیم (نقطه آبی پررنگ) به صورت هم‌زمان روی یک نمودار مشخص می‌شود. جابه‌جایی متغیرها زمانی اهمیت پیدا می‌کند که متغیر از یک ناحیه به ناحیه دیگر جابه‌جا شده باشند یا بر اساس رتبه‌بندی موقعیت آنها چند رتبه در اثرات مستقیم و غیرمستقیم جابه‌جا شده باشد. نتایج نشان می‌دهد که جابه‌جایی بسیار کمی در موقعیت اثرات مستقیم و غیرمستقیم عوامل رخ داده است و این بدان معنی است که روابط بین عوامل اثرگذار بر آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی غالباً اثرات مستقیم بوده و متغیرهای واسطه، نقش کم‌رنگی داشته‌اند. شکل زیر پلان جابه‌جایی متغیرها در اثرات مستقیم و غیرمستقیم را نشان می‌دهد.

نمودار ۴. پلان جابه‌جایی متغیرها در اثرات مستقیم و غیرمستقیم (۲۵ درصد مهم‌ترین جابه‌جایی‌ها)

ماخذ: نتایج پژوهش

همان‌طور که در نمودار نشان داده شده است مهم‌ترین جابه‌جایی‌ها در اثرات مستقیم و غیرمستقیم در ناحیه متغیرهای دوجویی رخ داده است. باین‌حال میزان جابه‌جایی (خط چین آبی رنگ) بسیار کم بوده است. بیشترین میزان جابه‌جایی در اثرات مستقیم و غیرمستقیم برای دو متغیر: به‌روزرسانی و پذیرش استانداردهای حسابداری و حسابرسی بین‌المللی و نهادینه‌شدن حاکمیت شرکتی و قوانین حمایت از سرمایه‌گذاران، اتفاق افتاده است و براین‌اساس هر دو از ناحیه متغیرهای تأثیرگذار (در اثرات مستقیم) به ناحیه متغیرهای دوجویی (در اثرات غیرمستقیم) منتقل شده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

آینده کار و حرفه‌ها در جهان امروز به یکی از کلیدی‌ترین حوزه‌های پژوهش در ادبیات آینده‌پژوهی تبدیل شده است. ابعاد و عدم قطعیت در چگونگی تغییر حرفه‌ها و پیامدهای تحولات فناورانه، امکان هرگونه اظهارنظر قطعی در خصوص مشاغل آینده را با دشواری روبه‌رو کرده است. پیچیدگی موجود در کسب و کارهای آینده، شیوه اداره امور مالی شرکت‌ها، تحولات جمعیتی و تغییر در شیوه‌های آموزش از دیگر مواردی است که نظر پژوهشگران را به خود جلب کرده است. در این پژوهش آینده حرفه حسابرسی و جایگاه اجتماعی حرفه‌مندان این حوزه واکاوی شده و کلان روندهای اثرگذار بر آینده در ایران، به بحث و بررسی گذاشته شده است. بدین منظور در بخش کیفی پژوهش با روش مطالعه کتابخانه‌ای، پیشران‌های موثر در چهارچوب PESTLE دسته‌بندی گردید و سپس در مرحله کمی از طریق پرسشنامه و نظرسنجی از خبرگان با استفاده از تحلیل اثرات متقاطع، این پیشران‌ها بر اساس میزان اثرگذاری و اثرپذیری پایش و اولویت‌بندی شدند. نتایج تحلیل اثرات متقاطع بیانگر این است که مهم‌ترین عوامل ناپایدارکننده جایگاه اجتماعی حساب‌رسان با بیشترین اثرگذاری و بیشترین تأثیرپذیری مشتمل بر ۱۵ مورد است که ۶ کلان روند زیرمهم‌تر از دیگر موارد بوده‌اند:

۱. وضعیت رقابت در بازار حرفه با تشکیل موسسات حسابرسی بزرگ
۲. مطالبه آینده‌نگری اطلاعات به‌جای گذشته‌نگری
۳. به‌کارگیری تئوری ذی‌نفعان و مطالبه شفافیت و پاسخگویی
۴. توسعه زیرساخت‌های فناوری در کشور و بهره‌گیری از آن در حسابرسی
۵. تنوع‌بخشی به خدمات حسابرسی و گسترش آن (مشاوره مالیاتی، مشاور کسب و کار و...)

۶. کیفیت آموزش حسابرسان و تطابق آموزش با تحولات نوین

در کنار کلان روندهای مذکور که هم خود عامل تغییر در سیستم هستند و هم از دیگر عوامل تاثیر می‌پذیرند، تعدادی کلان روند به‌عنوان کلان روندهای محیطی با تأثیرگذاری بالا بر آینده حرفه حسابرسی وجود دارند لیکن از دیگر کلان روندها، تاثیر کمی می‌پذیرند. بر اساس نتایج تحلیل اثرات متقابل این کلان روندها در آینده نسبتاً قطعی بوده و کمتر ابهامی در مورد جهت و شدت تغییرات آنها وجود دارد. مهم‌ترین این کلان روندها مشتمل بر ۳ مورد زیر است:

۱. مشارکت جامعه در بازار سرمایه و خصوصی (مردمی) سازی اقتصاد (افزایشی)
۲. نهادینه‌شدن حاکمیت شرکتی و قوانین حمایت از سرمایه‌گذاران (افزایشی)
۳. وضعیت اعتماد اجتماعی در جامعه ایران (کاهشی)

این نتایج مطابق با پژوهش انجام شده در این حوزه است، اینکه حسابرسی چگونه می‌تواند و باید برای آینده تکامل یابد، مساله پیچیده‌ای است که موضوعات مختلفی را در برمی‌گیرد از جمله تمایل به آینده‌نگری در گزارشگری و اینکه حسابرسی بتواند در مورد چشم‌انداز آینده و ارزیابی تداوم فعالیت کسب و کار، اطمینان و بینش ارایه دهد. در حال حاضر موسسات حسابرسی بزرگ، سیستم‌های فناوری اطلاعات را پیاده‌سازی کرده‌اند و به سمت فعالیت‌های بدون کاغذ متمایل شده‌اند و فرایند حسابرسی را با خودکارسازی کارهای تکراری و رمزوره، ساده‌تر کرده‌اند و زمان صرفه‌جویی شده را در حوزه‌های نیازمند قضاوت پیچیده صرف می‌کنند که تاثیر مثبتی بر کیفیت حسابرسی داشته است و به نوبه خود لزوم تغییر در مهارت‌های مورد نیاز حسابرسان و بازبینی در برنامه‌های آموزشی و درسی در سطح دانشگاه‌ها و موسسات را ضروری ساخته است. برای پیشبرد حسابرسی، بایستی کل سیستم گزارشگری کسب و کارها، تکامل یابد و نقش حسابرسی ایجاد یکپارچگی و اعتماد به این اکوسیستم باشد تا شفافیت و ارتباط گزارش‌های شرکتی تقویت شود و از طریق جلسه اطمینان سالانه یا ارایه نقشه اطمینان، به تعامل بهتر بین حرفه حسابرسی، مدیریت شرکت، سهامداران و سایر ذینفعان کمک کرد. باید خاطر نشان کرد که حسابرسی هدف اجتماعی دارد و امروزه دیگر مختص سهامداران و سرمایه‌گذاران بالفعل نیست بلکه ذینفعان گسترده‌تری را

شامل می‌شود و باید حرفه حسابرسی در آینده اطلاعات مورد نیاز را برای درک عملکرد و چشم‌انداز آتی کسب و کارها همراه با ارزیابی ریسک‌های احتمالی از جمله سناریوهایی که در آن مدل کسب و کار ممکن است با شکست مواجه شود، ارائه دهد و به ذینفعان تصویر واضح‌تری برای تصمیم‌گیری آگاهانه‌تر منعکس کند. اطلاعات غیرمالی بخش بسیار مهمی از چرخه گزارشگری در آینده خواهد بود و دامنه حسابرسی ممکن است متناسب با این نیازها تغییر کند تا معیارهای عملکرد حیاتی را پوشش دهد. فناوری‌های نوین به وضوح نقش اساسی در حرفه حسابرسی را ایفا خواهند کرد و به‌صورت خوش‌بینانه تاثیر بالقوه‌ای در افزایش کارایی و کیفیت حسابرسی با اعتقاد به ارزش مستمر و دایمی قضاوت انسانی و تجربه حساب‌رسان، خواهد داشت که نیازمند افزایش سرمایه‌گذاری در آموزش و حوزه فناوری‌های نوین در حرفه حسابرسی است. برای مثال پیش‌بینی می‌شود بلاک چین، قراردادهای هوشمند و اینترنت اشیا، قابلیت اطمینان (غیرممکن شدن جعل و پنهان‌کاری در اسناد و مدارک مثبته) و یکپارچگی اطلاعات مالی را بهبود بخشیده و بسیاری از وظایف حسابداران و حساب‌رسان، حذف و خودکار خواهد شد و از طرفی به فعالیت‌هایی چون تایید صحت تراکنش‌های بلاک‌چین نیاز خواهد بود. به‌صورت کلی می‌توان پیش‌بینی کرد که فین‌تک، پتانسیل متحول‌سازی نحوه عملکرد شرکت، نحوه تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران و نحوه انجام مسئولیت‌های حساب‌رسان را خواهد داشت و تکامل این فناوری‌ها، هدف و نقش حسابرسی را تغییر خواهد داد. این تغییرات باعث اثرگذاری در نحوه رقابت موسسات حسابرسی خواهد شد، به‌نظر می‌رسد که در آینده بسیاری از موسسات کوچک توان سرمایه‌گذاری در حوزه فناوری‌های نوین و جذب خبرگان سایر رشته‌ها (تحلیل داده، روانشناسی، تحلیل داده ...) را نخواهند داشت و تنها تعداد محدودی از موسسات بزرگ قادر به فعالیت در حرفه خواهند بود و سایر موسسات به سمت ارائه خدماتی چون مشاوره و تحلیل داده‌های پایداری خواهند رفت. پس از دوره همه‌گیری بیماری کووید ۱۹، نگرانی جدیدی در مورد ارزیابی و مدیریت ریسک ایجاد شده است و همچنین واقعیت‌های چون دورکاری در محیط کار رخ داده است. این همه‌گیری، پیامدهای اقتصادی و اجتماعی گسترده‌ای در سراسر جهان ایجاد کرده و موجب آگاهی فزاینده‌ای در مورد اهمیت خطرات زیست محیطی، اجتماعی و حاکمیتی (E.S.G) شده است که کسب و کارها بایستی به آن توجه داشته باشند و ذی‌نفعان در این زمینه از

حسابرسان انتظار سطوح بالاتری از تفکر انتقادی و قضاوت را دارند و در آینده مهارت حسابرسان در دو بُعد تجزیه و تحلیل داده و ملاحظات E.S.G سنجیده خواهد شد. به صورت خلاصه باید اشاره داشت که آینده حرفه حسابرسی حول چهار محور شامل، انتظارات ذینفعان، کارایی حسابرسی، پذیرش فناوری و جذب نیروهای ماهر و مستعد در حوزه‌های بین‌رشته‌ای (خارج از حسابداری و حسابرسی) خواهد بود (گزارش موسسه پی.دبلیو.سی.^۱، ۲۰۱۹؛ گزارش موسسه دیلیویت^۲، ۲۰۲۱؛ روزکوفسکا، ۲۰۲۰؛ شوبرگ و یوهانسون، ۲۰۱۶؛ ملین و توزی، ۲۰۲۲، ۸۶).

در حال حاضر جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در ایران متأثر از ابعاد اقتصادی-سیاسی، اجتماعی-فرهنگی دچار آسیب‌ها و چالش‌هایی از جمله بحران هویت حرفه‌ای، شکاف انتظارات و بحران استقلال حرفه‌ای است که جنبه‌های مثبت حرفه شامل مطلوبیت و جذابیت حرفه‌ای و یادگیری مستمر را تحت‌الشعاع قرار داده است. بحران هویت حرفه‌ای ناشی از اثرات بلندمدت و منفی روی زندگی شخصی حسابرسان (ماموریت خارج از محل سکونت، ساعات طولانی کاری ...) و ضعف خودنظارتی است همچنین باید اشاره کرد که به صورت کلی بحران استقلال حرفه حسابرسی در ایران که از آن به عنوان آبر چالش جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در ایران یاد می‌شود را می‌توان به عدم رعایت آیین رفتار حرفه‌ای، نرخ‌های پایین حق‌الزحمه و مشکلات معیشتی حسابرسان و نیز رقابت غیرحرفه‌ای بین موسسات و فعالین حرفه مرتبط دانست. مجموع این عوامل موجب کاهش کیفیت حسابرسی و فاصله گرفتن از اهداف و انتظارات متصور برای حرفه حسابرسی در ایران شده است که باعث کاهش رضایت شغلی حسابرسان و تشدید خروج نیروهای توانمند و مشکلات مدیریت منابع انسانی در حرفه حسابرسی شده است. برای بهبود جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در آینده مطابق با نتایج تحقیق حاضر و پژوهش‌های پیشین بایستی مراجع حرفه‌ای تقویت و با اصلاحات ساختاری درون حرفه‌ای و نهایتاً ایجاد موسسات حسابرسی بزرگ و مرجع، مقدمات بهبود جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در آینده را فراهم کرد. برای بقای حرفه در آینده بایستی به سمت افزایش منابع اقتصادی و تقویت تقاضا برای خدمات حسابرسی حرکت کرد از جمله باید به تنوع بخشی به خدمات حرفه حسابرسی (ایجاد تیم‌های تخصصی برای ارزی

1. <https://www.pwc.co.uk/who-we-are/the-future-of-audit.html>.

2. <https://www2.deloitte.com/sg/en/pages/cxo-programs/articles/future-of-audit.html>.

خدمات مالی و مشاوره‌ای) و کاهش وابستگی مالی موسسات به خدمات حسابرسی مستقل و اعتباردهی اشاره کرد. در شکل دهی جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در آینده نباید از موضوع آموزش و به‌روزرسانی دانش و مهارت حسابرسان غافل شد. برای تحقق این امر بایستی زمینه‌ها و بسترهای لازم برای به‌کارگیری فناوری‌های نوین بالأخص استفاده از فناوری‌های حسابرسی_محور^۱ (آدیت_تک) فراهم شود تا هم همگام با تغییرات و تکامل حرفه در سطح جهان حرکت کرد تا ضمن همراهی با تحولات در کسب و کارها و افزایش کیفیت گزارشات حسابرسی، از حجم فشارکاری و مأموریت‌های غیرضروری جلوگیری شود و حسابرسان اوقات فراغت بیشتری را برای زندگی شخصی داشته باشند تا بحران هویت حرفه‌ای و بحران استقلال حرفه‌ای به مرور کم‌رنگ‌تر گردد. در سطح کلان نیز بایستی با تقویت اقتصاد بخش خصوصی، تقاضای واقعی برای خدمات حسابرسی گسترده‌تر شود. همچنین اقدامات فرهنگی و تبلیغی در رسانه‌های جمعی برای شناساندن حرفه حسابرسی و برندسازی در سطح جامعه و تقویت اعتماد و باور عمومی به این حرفه توسعه یابد. افزایش منابع اقتصادی برای رفع چالش بحران حقالزحمه از راهکارهای موردنیاز محسوب می‌شود؛ این راهکار از طریق تقویت اقتصاد بخش خصوصی و فاصله گرفتن از اقتصاد دولتی میسر است که منجر به افزایش تقاضا برای خدمات حسابرسی چه در بخش خدمات اعتباردهی (حسابرسی مستقل) و چه در بخش خدمات غیر اعتباردهی خواهد شد. در شرایط فعلی، نیاز به خدمات حسابرسی عمدتاً مربوط به دامنه محدودی از کسب و کارها و حیطه حسابرسی مستقل است. در حالیکه امروزه بخش بزرگی از درآمد مؤسسات حسابرسی در سایر کشورها، مرتبط به سایر حوزه‌های خدماتی است که اهمیت توجه به خدمات غیراعتباربخشی برای حرفه حسابرسی و تقویت جایگاه اجتماعی این حرفه در ایران را مشخص می‌کند (باباجانی و همکاران، ۱۴۰۱؛ صدیقی و همکاران، ۱۴۰۱؛ صدیقی و همکاران، ۱۴۰۲، آراد و همکاران، ۱۴۰۱؛ گنجی و عرب مازاریزدی، ۲۰۲۱).

بزرگترین چالش‌های مدل حسابرسی فعلی ریشه در سه محدودیت ساختاری دارد:

الف) **به‌موقع بودن گزارش حسابرسی:** مدل حسابرسی فعلی گذشته‌نگر است و پس از پایان سال مالی به بررسی رویدادهای یک سال قبل می‌پردازد. در حال حاضر همگام با اقتصاد بلادرنگ نیاز به حسابرسی بلادرنگ وجود دارد.

ب) **استقلال حسابرس:** در حال حاضر حسابرسان توسط صاحبکاران (مجمع عمومی، هیئت مدیره ...) انتخاب و حق الزحمه حسابرسان پرداخت می‌شود و بنابراین ذاتاً مستقل نیستند هرچند قوانین و مقررات، سازوکارهایی را برای برقراری استقلال در نظر گرفته است لیکن فقدان استقلال ذاتی و درک عدم همسویی انگیزه‌ها، اعتماد به کیفیت حسابرسی را محدود می‌کند.

ج) **فقدان رقابت:** در حال حاضر در سطح جهان، پرونده‌های بزرگ و در نتیجه سطح گسترده‌ای از خدمات ارائه شده در حوزه حسابرسی توسط چهار موسسه بزرگ انجام می‌شود.

مدل آینده در حسابرسی باید راه‌هایی را برای حل این چالش‌ها داشته باشد، با این حال، صرف نظر از روش‌ها و رویه‌هایی که آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی را تکامل می‌دهد، هدف حسابرسی همچنان باید «کیفیت» باقی بماند، فناوری و سایر تحولات باید در راستای دستیابی آسان‌تر و کارآمدتر به کیفیت حسابرسی باشد. به منظور رویارویی با آینده، باید دیدی جسورانه داشت و این امر مستلزم رهبران نوآور، متخصصان با استعداد و آموزش دیده، ریسک‌پذیران منضبط و متفکران است تا با تعامل با هم، برای منافع مشترک کار کنند. در آینده فناوری، حسابرسان را قادر خواهد ساخت تا وظایف همزمان را با حلقه‌ای مستمر از ارزیابی ریسک‌های حسابرسی انجام دهند. علاوه بر این، ادغام روش‌های مختلف حسابرسی در تجزیه و تحلیل داده‌های ساختاریافته و ساختاریافته، امکان پیدا کردن سوزن در انبار کاه را مهیا می‌سازد، فناوری‌های نوین، ظرفیت بررسی و آزمایش حجم زیادی از داده‌ها را فراهم خواهد ساخت و استخراج الگوهای پیش‌بینی‌کننده ناهنجاری‌های نشان‌دهنده تقلب احتمالی، خطر تحریف بااهمیت، داده‌های نادرست و یا ناکارآمدی کنترل‌های داخلی را میسر می‌کند. فناوری باید حسابرسان را به چالش بکشد تا برای تاثیر بیشتر و معنادارتر در جامعه بشری کوشا باشند و برای این منظور فعالین حرفه حسابرسی در ایران باید باور داشته باشند که آینده از هم اکنون آغاز شده است (سمپوزیوم دیلویت، ۲۰۲۲).

رتال جامع علوم انسانی

منابع

- آراد، حامد؛ مشعشی، سید محمد؛ بیان‌فر، فاطمه. (۱۴۰۱). تجاری‌سازی حسابرسی و بهزیستی روانی حسابرسان: تحلیلی از محیط حسابرسی ایران، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی. ۲۹(۱)، ۱-۲۵.
- باباجانی، جعفر؛ برزیده، فرخ؛ خنکا، عبدالخالق. (۱۳۹۷). آینده‌پژوهی حسابداری مدیریت: از منظر علم و فناوری اطلاعات. حسابداری مدیریت، ۱۱(۳۸)، ۱۲۷-۱۳۸.
- باباجانی، جعفر؛ دلاور، علی؛ برزیده، فرخ؛ صدیقی، عبدالمجید. (۱۴۰۱). شناسایی مؤلفه‌های مؤثر بر جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در ایران از منظر نظریه هویت اجتماعی. حسابداری ارزشی و رفتاری، ۷(۱۳)، ۱-۳۷.
- برزیده، فرخ؛ سلاطی، صبا؛ رئیسی وانانی، ایمان؛ باباجانی، جعفر. (۱۴۰۰). شناسایی پیشران‌های مؤثر بر آینده حسابداری در ایران در حوزه نوآوری‌های فناوری محور. حسابداری و منافع اجتماعی، ۱۱(۴)، ۱-۲۴.
- بهرامیان، امیرحسین، رنجبر، محمدحسین، احمدی، فائق، و عابدینی، بیژن. (۱۴۰۰). آینده‌پژوهی حرفه حسابرسی با تأکید بر الزامات IFRS و چرخه‌های تجاری. تحقیقات حسابداری و حسابرسی، ۱۳(۴۹)، ۱۳۳-۱۵۴.
- تصدی کاری، محمدجواد؛ آزادی، کیهان؛ رضازاده، جواد و خردیار، سینا. (۱۴۰۲). تبیین الگوی برای توسعه بازار خدمات حسابرسی. حسابداری و منافع اجتماعی، ۱۳(۱)، ۵۴-۷۸.
- دلاور علی، کوشکی شیرین. (۱۳۹۶). روش تحقیق آمیخته. تهران، انتشارات ویرایش، چاپ چهارم.
- شیخ‌زاده، مریم و برادران حسن‌زاده، رسول. (۱۴۰۱). تأثیر حاکمیت شرکتی بر ارتباط بین ناطمینانی در اقتصاد کلان و نگهداشت وجه نقد. حسابداری و منافع اجتماعی، ۱۲(۴)، ۱۳۵-۱۵۲.
- صدیقی، عبدالمجید؛ باباجانی، جعفر. (۱۴۰۱). شناسایی مولفه‌های مؤثر بر وضعیت فعلی و آینده جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در ایران: درک تأثیر فناوری در حرفه حسابرسی. بیستمین همایش ملی حسابداری ایران (حسابداری معاصر و فناوری‌های نوظهور). دانشگاه خاتم.
- صدیقی، عبدالمجید؛ باباجانی، جعفر؛ دلاور، علی؛ برزیده، فرخ. (۱۴۰۱). تدوین و اعتبارسنجی الگوی جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در ایران. پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۱۲(۴)، ۱-۲۶.
- صدیقی، عبدالمجید؛ باباجانی، جعفر؛ دلاور، علی؛ برزیده، فرخ. (۱۴۰۲). ارائه مدلی برای اندازه‌گیری جایگاه اجتماعی حرفه حسابرسی در ایران: مطالعه مرور نظام‌مند. دانش حسابداری مالی، ۱۰(۱)، ۱-۳۲.

- صدیقیان، محمدجواد، حیرانی، فروغ، معین‌الدین، محمود، بابایی میدی، حمید. (۱۴۰۰). شناسایی و دسته‌بندی پیشران‌های مؤثر بر آینده آموزش حسابداری در ایران با استفاده از الگوی EPISTLU. *آینده‌پژوهی ایران*، ۶(۱)، ۲۶۵-۲۹۰.
- صفر، محمدجواد؛ صابری سرابی، فرهود. (۱۳۹۴). آینده حرفه حسابرسی: روش تحلیل سناریو. *نشریه حسابرسی*، ۷۹(۶۶-۷۴).
- محمودخانی، مهناز؛ رحمانی، علی؛ همایون، سعید و نیاکان، لیلی. (۱۴۰۱). وضعیت افشای ابعاد زیست‌محیطی، اجتماعی و راهبری در صنعت بیمه ایران. *حسابداری و منافع اجتماعی*، ۱۲(۴)، ۱-۳۲.
- نوابی لوسانی، مرتضی. (۱۳۹۱). *آینده‌پژوهی در خدمات مالی با تأکید بر فناوری اطلاعات، اولین همایش ملی آینده‌پژوهی، تهران.*

References

- Albitar, K; Gerged, A.M; Kikhia, H. and Hussainey, K. (2020), "Auditing in times of social distancing: the effect of COVID-19 on auditing quality", *International Journal of Accounting & Information Management*, 29(1), 169-178.
- Arad, H., S.M; Moshashaee, F; Bayanfar.(2022). Audit Commercialization and Auditors' Subjective Wellbeing: An Analysis of the Iranian Audit Environment. *Accounting and Auditing Review*. 29(1), 1-25. (In Persian).
- Babajani, j; A; Delavar, F; Barzideh, A.M; Sedighi. (2022). Identification of Components Effective on auditing professions' social status in Iran: A social identity theory perspective. *Journal of Value and Behavioral Accounting*. 7(13), 1-37. (In Persian).
- Babajani, J; Barzideh, F; Khonaka, A. (2018). Future Studies in Management Accounting from the Perspective of Science and Information Technology. *Management Accounting*, 11(38), 127-138. (In Persian).
- Backhaus K; H.J. Kirsch, and Ch. Rossinelli, (2014), "Future Perspectives on Auditing Profession", *World Congress of Accountants*.
- Bahramian, Amirhossein, RANJBAR, MOHAMMAD HOSSEIN, Ahmadi, Faegh, & Abedini, Bejan. (2021). The Effective Factors on the Future Study of the Audit Profession Base on IFRS Requirements and Business Cycle. *Journal of accounting and auditing researches*, 13(49), 133-154. (In Persian).
- Barzideh, F; salati, S; raeisi vanani, I; & babajani, J. (2022). Identifying the Drivers of the Future of Accounting in Iran in the Field of Technology-Based Innovations. *Journal of Accounting and Social Interests*, 11(4), 1-24. (In Persian).

- Dai, J. He, N & Yu. H., (2019). Utilizing Blockchain and Smart Contracts to Enable Audit 4.0: From the Perspective of Accountability Audit of Air Pollution Control in China. *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 16 (2), 23–41.
- Dai, J; & Vasarhelyi, M. (2020). Continuous Audit Intelligence as a Service (CAIaaS) and Intelligent App Recommendations. *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 17(2), 1-15.
- Delavar A; SH; Kushki. (2016). *Mixed research method*. Tehran, 4th edition. (In Persian).
- Denter, N, M; Seeger, F; Moehrle, M, G. (2023). How can Blockchain technology support patent management? A systematic literature review. *International Journal of Information Management*. 68, 2-20.
- Ganji, K; M. Arabmazar Yazdi. 2021. Identifying the Factors Affecting Professional Turnover Intention among the Auditors. *Iranian Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 5(3): 83-106.
- Gamage, P. (2016). Big Data: are accounting educators ready. *Accounting and Management Information Systems*. 15(3), 588-604.
- Eierle, B; S. Hartlieb, D. Hay, L. Niemi, and H. Ojala. (2021). External environment and the pricing of audit services: A systematic review of archival literature. *Auditing A Journal of Practice and Theory*, 41 (3), 95–119.
- Jadidi A, Sadeghian E, Khodaveisi M, Maghsoudi Z, Razavi M. (2022). The Iranians' Attitude toward the Social Status of the Nursing Profession. *Health Educ Health Promot*. 10 (1) :123-127
- Lombardi, D.R, Bloch, R, Vasarhelyi, M.A. (2015). The Current State and Future of the Audit Profession. *Current Issues in Auditing*. 9 (1), 10–16.
- Mahmoudkhani, M; Rahmani, A; Homayoun, S; & Niakan, L. (2023). The state of disclosure of environmental, social, and governance dimensions in the insurance industry of Iran. *Journal of Accounting and Social Interests*, 12(4), 1-32. (In Persian).
- Melin, C; Toezay, G. D. (2022.). The Effects of Digitalization on the Audit profession: A comparative study between one developed and one developing country. https://researchportal.hkr.se/files/44024928/The_effects_of_digitalization_on_the_audit_profession_.pdf
- Obermire, K; J. R. Cohen, K. M. Zehms. (2021). Audit committee members' professional identities: Evidence from the field Accounting. *Organizations and Society*. 93(C), 1-19.
- Pasewark, W. R. (2021). Preparing accountants of the future: Five ways business schools struggle to meet the needs of the profession. *Issues in Accounting Education*, 36(4), 119–151.

- R NellyNur, A; Alfira S. (2022). Development of Information System Audit Syllabus with Critical Thinking Based Approaches. *Journal of Positive School Psychology*, 6(3), 366–376.
- Roszkowska, P. (2020), "Fintech in financial reporting and audit for fraud prevention and safeguarding equity investments", *Journal of Accounting & Organizational Change*, 17(2), 164-196.
- Safar, M.J; Saberi Sarabi, F, (2015). The future of auditing profession by Scenario Analysis. *Journal of Auditor*, (79), 66-74. (In Persian).
- Sammut-Bonnici, T; and D. Galea. 2015. *PEST analysis*. In Wiley Encyclopedia of Management, edited by C.L. Cooper, 1–7. Wiley.
- Sedighi, A; Babajani, J. (2023). Identification of components effective on the current state and future of the auditing professions' social status in Iran: Understanding the impact of technology in audit. *20th National Accounting Conference (Contemporary Accounting Thoughts and Emerging Technologies)*, Khatam University. (In Persian).
- Sedighi, A; Babajani, J; Delavar, A; & Barzideh, F. (2023). Presenting and validation A pattern for auditing professions' social status in Iran. *Empirical Research in Accounting*, 12(4), 1-26. (In Persian).
- Sedighi, A; babajani, J; Delavar, A; & Barzideh, F. (2023). Presenting a model for measurement of auditing professions' social status in Iran: A systematic review. *Financial Accounting Knowledge*, 10(1), 1-32. (In Persian).
- Sedighian, M; Hirani, F; Moinuddin, M; Babaei Meybodi, H. (2021). Identifying and Categorizing the Effective Drivers Shaping the Future of Accounting Education in Iran using the EPISTLU Model. *Journal of Iran Futures Studies*, 6(1), 265-290. (In Persian).
- shekhzadeh, M; & Baradaran Hassan zadeh, R. (2023). The Effect of Corporate Governance on the Relationship Between Uncertainty in Macroeconomics and Cash holding. *Journal of Accounting and Social Interests*, 12(4), 135-152. (In Persian).
- Sjöberg, P; & Johansson, M. (2016). Shaping the future of the auditing profession in Sweden: a study of the expected role of digitalization. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:939402/FULLTEXT01.pdf>.
- Stack, Ryan and Malsch, Bertrand. (2022). Auditors' Professional Identities: Review and Future Directions. *Accounting Perspectives, Forthcoming*, 21(2), 177-206.
- Suarta, I. Ma; Suwintana, I. K., Sudiadnyani, I, G & Sintadevi, N. P, (2023) Employability and digital technology: what skills employers want from accounting workers? *Accounting Education*, <https://doi.org/10.1080/09639284.2023.2196665>.
- Tasaddi Kari, M. J; Azadi, K; Rezazadeh, J; & Kheradyar, S. (2023). Explain a Pattern for the Development of the Audit Services Market. *Journal of Accounting and Social Interests*, 13(1), 54-78. (In Persian).

- Thompson Mindi N, Subich Linda M, (2011). Social Status Identity: Antecedents and Vocational Outcomes. *The Counseling Psychologist*, 39(5), 735–763.
- Ying Liu Ch; W. Neng Wang. 2020. On the optimality of social status seeking. *Economic Modelling*. 93 (C), 520–525.
- Zainuddin, Z. N; Sulaiman, S. (2016), "Challenges Faced by Management Accountants in The 21st Century". *Procedia Economics and Finance*. (37), 466 – 470.

COPYRIGHTS

This is an open access article under the CC-BY 4.0 license.

